

**UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
FAKULTA SOCIÁLNYCH VIED A ZDRAVOTNÍCTVA**

DIPLOMOVÁ PRÁCA

2010

Bc. Ján Neupauer

**UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
FAKULTA SOCIÁLNYCH VIED A ZDRAVOTNÍCTVA**

**OBSAHOVÁ NÁPLŇ OSVETOVEJ PRÁCE PRE RÓMSKU
KOMUNITU V MESTE POPRAD**

DIPLOMOVÁ PRÁCA

Študijný program: Aplikovaná sociálna práca

Školiace pracovisko: Katedra sociálnej práce a sociálnych vied

Školiteľ: Mgr. Vlasta Fabianová

Spišská Nová Ves 2010

Bc. Ján Neupauer

Anotácia

Ďakujem mojej školiteľke práce
Mgr. Vlaste Fabianovej
za cenné rady, odborné usmernenie, podporu a pomoc, ktorú mi poskytla pri vypracovaní
diplomovej práce.

ABSTRAKT

NEUPAUER, Ján: *Obsahová náplň osvetovej práce pre rómsku komunitu v meste Poprad*. [Diplomová práca] - Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva; Katedra sociálnej práce a sociálnych vied. - Školiteľ: Mgr. Vlasta Fabianová. Stupeň odbornej kvalifikácie: Magister (Mgr.). - Nitra: FSVaZ, 2010. 75 s.

Autor sa v prvej kapitole svojej práce zaoberá teoretickým vymedzením základných pojmov v osvetovej činnosti a voľno časových aktivitách. Vysvetľuje pojmy osveta, osvetová činnosť, kultúrno-osvetová činnosť, voľný čas. Poukazuje na to ako je dôležité podporovať osvetovú činnosť a mimoškolské aktivity zamerané na seberealizáciu rómskych žiakov. Svoju teoretickú časť zameril na vysvetlenie významu kultúrno-osvetovej práci z aspektu andragogiky a sociálnej pedagogiky. Definuje základné pojmy, venuje sa historickému vývoju osvetovej práce. V druhej kapitole sa venuje kultúrno-osvetovej činnosti pre rómske spoločenstvo v minulosti. Tretia kapitola prezentuje kultúrno-osvetovú činnosť, ako aj formy osvetovej práce v domácom regióne. Predstavuje súčasné projekty v meste Poprad, ktoré sa zameriavajú na mimoškolské aktivity venované hlavne rómskym žiakom a tak im vytvárajú priestor na seberealizáciu. Štvrtá kapitola je autorom venovaná empirickej časti, v ktorej sa podrobne sústreďí na osvetové podujatie organizované Podtatranským osvetovým strediskom v Poprade pod názvom "RÓMSKA PALETA". V tejto časti analyzuje význam podujatia z rôznych aspektov ako aj ich samotný dopad na vnímanie rómskej komunity v domácom regióne. Samostatnou kapitolou práce sú výsledky prieskumu. Poslednou kapitolou je diskusia, v ktorej sa autor venuje analýze významu osvetovej činnosti a jej realizácie v oblasti mimoškolských aktivít zameraných na prácu s rómskymi žiakmi.

Diskutuje o význame mimoškolskej činnosti pre samotný rozvoj tvorivosti a seberealizácie rómskych žiakov ako aj o pozitívnych dopadoch na celkový výchovno-vzdelávací proces.

Kľúčové slova:

Osveta, Kultúrno-osvetová činnosť, Mimoškolské aktivity, Voľný čas, Rómska paleta, Rómska komunita

ABSTRACT

NEUPAUER, Ján: Content of educational work for the Roma community in the town of Poprad. [Graduation Thesis] - Constantine the Philosopher University in Nitra, Faculty of Social Sciences and Health Care, Department of Social Work and Social Sciences. - Supervisor: Mgr. Vlasta Fabiánová. Level of qualification: Master (Mgr.). - Nitra: FSVaZ, 2010. 75 pages.

Author in the first chapter of his work deals with the theoretical definition of basic concepts in edification activities and leisure activities. He explains the concepts of edification, edifying activities, cultural-edifying activities, leisure time. He shows how important it is to promote edifying and extracurricular activities aimed at the self-realization of Roma pupils. He focused its theoretical part on explaining the importance of cultural-edifying work from aspect of the andragogy and social pedagogy. He defines basic concepts, he addresses the historical development of edifying work. The second chapter is devoted to cultural-edifying activities for the Roma community in the past. The third chapter presents a cultural-edifying activities as well as forms of edifying work in the home region. It presents the current projects in the city of Poprad, which focus on extracurricular activities mainly dedicated to Roma pupils and so they create space for self-realization. The fourth chapter is devoted by author to empirical part which focuses on edifying event entitled "ROMA PALLET" organized by the Podtatranské osvetové stredisko (edifying centre) in Poprad. He analyzes in this section the significance of the event from various aspects as well as their actual impact on the perception of the Roma community in the home region. A separate chapter is devoted to the results of the survey. The last chapter is a discussion in which the author deals with the analysis of the importance of edifying activities and their implementation in area of extracurricular activities designed to work with Roma students. He discusses the importance of extracurricular activities for the development of creativity and self-realization of Roma pupils as well as about the positive impacts on the overall edifying-educational process.

Keywords:

Edification, Cultural-Edifying Activity, Extracurricular Activities, Leisure Time, Roma Pallet, Roma Community

OBSAH

ÚVOD.....	9
1 OSVETOVÁ PRÁCA A JEJ VÝZNAM.....	10
1.1 Definovanie základných pojmov	10
1.2 Definícia z aspektu andragogiky.....	11
1.3 Sociálna pedagogika	18
1.4 Andragogika.....	21
2 KULTÚRNO - OSVETOVÁ PRÁCA PRE RÓMSKE SPOLOČENSTVO V MINULOSTI	25
3 OSVETOVÁ PRÁCA PRE RÓMSKE SPOLOČENSTVO V MESTE POPRAD.....	34
3.1 Formy osvetovej práce v súčasnosti v Poprade	34
3.2 Kultúrna a osvetová činnosť pre Rómov v meste Poprad	36
4 PRIESKUM OBSAHOVEJ NÁPLNE OSVETOVEJ PRÁCE PRE RÓMSKU KOMUNITU V MESTE POPRAD.....	42
4.1 Ciele a otázky prieskumu.....	42
4.2 Metódy výskumu	43
4.2.1 Výberový súbor.....	43
4.2.2 Výskumná metodika	44
4.2.3 Metódy a techniky zberu dát.....	45
4.2.4 Charakteristika informantov	45
4.3 Plán prieskumu	49
4.3.1 Priebeh výskumného šetrenia	49

5	VÝSLEDKY	64
5.1	Naplnenie hlavných cieľov uskutočneného podujatia.	64
5.2	Pozitívny dopad akcie na dochádzku a prospech žiakov	64
5.3	Prejavenie sa vplyvu podujatia „Rómska paleta“ na zvýšenie záujmu žiakov o mimoškolské aktivity	65
5.4	Pozitívne zmeny vnímanie rómskej komunity v domácom regióne.....	65
6	DISKUSIA.....	66
	ZÁVER	71
	ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ÚDAJOV	73

ÚVOD

Jednou zo stále aktuálnych otázok našej spoločnosti je tá, ktorá sa týka rómskeho obyvateľstva. Problematike tohto etnika venuje spoločnosť veľké úsilie, ktorého cieľom je, aby rómski obyvatelia boli nielen objektom starostlivosti spoločnosti, jej výchovného pôsobenia, ale aj aby vystupovali ako subjekty meniace podmienky svojho života a tým i seba. Seba, ako subjekty rôznych foriem spoločenskej aktivity – pracovnej, kultúrnej, osvetovej, vzdelávacej a zdravotnej. Touto problematikou sa zaoberáme aj preto, že Rómovia tvoria vysoký podiel obyvateľstva v našej krajine. Sú druhou najpočetnejšou národnostnou menšinou v Slovenskej republike. Zároveň poukazujeme na dôležitosť a význam činnosti osvetových stredísk venovanej práve tejto menšine.

Hlavným zameraním práce je poukázať na dôležitosť kultúrno-osvetovej činnosti. Na jej význam pri práci s rómskym etnikom so zameraním na rómsku mládež v školskom veku ako aj vyzdvihnúť význam mimoškolských aktivít zameraných hlavne na podnietenie tvorivej schopnosti rómskych detí, poskytnúť im priestor na seba vyjadrenie sa a inšpirovať ich a tým formovať ich estetické a umelecké cítenie. Práca sa súčasne zaoberá celkovým vnímaním rómskeho etnika v domácom regióne prostredníctvom aktivít osvetových stredísk. Je zrejmé, že riešenie tejto otázky si žiada oveľa hlbšiu analýzu, než sme schopní v rozsahu tejto práce poskytnúť. V súčasnosti je rómske etnikum v centre pozornosti predovšetkým vládnych a štátnych orgánov. Táto skutočnosť sa odzrkadľuje v záujme sprístupňovať historické dokumenty, organizovať spoločenský, historický, sociálny výskum. Cieľom tejto práce je zameranie sa na osvetový projekt pod názvom Rómska paleta, ktorého význam spočíva v usmerňovaní rómskych detí k aktívnemu a zmysluplnému využívaniu školského, ale aj voľného času. Zároveň vyzdvihnutiu dôležitosti propagačných aktivít, zameraných na podobné projekty.

V našej práci sa snažíme prezentovať osvetovou prácou v meste Poprad, prostredníctvom projektu Rómska paleta. Ukazujeme na jej veľký význam a prínos v súčasnosti, ako nástroj, ktorý pomáha zblížovať rómsku komunitu s majoritnou spoločnosťou. Práca mapuje osvetovú a kultúrnu činnosť pre rómske spoločenstvo od histórie až po súčasnosť, približuje jej formy metódy a aspekty. Zároveň sa oboznámime s pojmom osvetová práca jej významom a prínosom pre spoločnosť. Mapujeme históriu osvetovej práce v meste Poprad a prinášame pohľad na jej súčasné pôsobenie a význam v meste. V závere práce nájdeme diskusiu zameranú na význam projektu Rómska paleta, ako aj jeho dopady na výchovný a vzdelávací proces.

1 OSVETOVÁ PRÁCA A JEJ VÝZNAM

1.1 Definovanie základných pojmov

V tejto podkapitole sa zameriame na vysvetlenie kľúčových pojmov a základných výrazov. Osveta – definujeme ju ako výchovný systém spoločnosti, je to najmä celoživotné vzdelávanie a výchova dospelých i ostatných cieľových skupín. Poslaním osvety je sústavne pôsobiť na formovanie vedomia, postojov a konania ľudí tým, že sprístupňujeme poznatky vedy, techniky a hodnoty kultúry a umenia. Osvetovou prácou uspokojujeme kultúrne záujmy a aktivity občanov. (Pedagogická encyklopédia, 1. diel, s. 677).

Juraj Kalnický uvádza osvetu (výchovu a vzdelávanie) ako sociálny proces, pre ktorý platia zákonitosti sociologické, gnozeologické, psychologické, interakcie, komunikácie. Tento proces je možné riadiť a ovplyvňovať ho v zmysle, aby sa stal možnosťou i nutnosťou ľudí v akomkoľvek veku a sociálnej pozícii získavať, obnovovať a používať vedomosti a schopnosti.

V osvetovej terminológii zaznamenávame určitú nejednotnosť. Okrem termínu osвета sa koncom minulého storočia objavujú aj ďalšie výrazy, ako napr. „ľudová výchova“ a „ľudové vzdelanie“. V súčasnosti je používanie pojmu osвета viacznačné. Vyjadrujeme tým osvetovú činnosť, ktorú vykonávajú osvetové zariadenia a zároveň to je konkrétny výsledok osvetovej práce. Používajú sa aj ďalšie výrazy ako kultúrno-výchovná činnosť a kultúrno-osvetová práca (Seman, Lehocká, 1996 s. 4).

V osvetovej práci ide o cieľavedomé, zamerané a uvedomé výchovné a vzdelávacie pôsobenie a ovplyvňovanie širokých mas obyvateľstva. Táto skutočnosť viedla k domnienke, že počiatky osvety sa viažu k racionalistickému osvietenstvu. Toto tvrdenie nie je celkom správne, pretože osvietenské obdobie je len začiatkom uvedomejšieho prístupu k osvetovej práci i k jej rozvoju na ovplyvňovanie ľudského myslenia a konania. To znamená, že musíme hľadať jej prvopočiatky oveľa skôr. (Pasiar, Paška, 1964).

Osvetová práca – súhrn aktivít, ktoré svojím pôsobením na základe dobrovoľnosti, záujmu a tvorivej schopnosti ľudí prispievajú k rozvoju ich osobnosti a utváraniu kultúrneho spôsobu života.

Osvetová činnosť zvyšuje všeobecnú kultúrnu a vzdelanostnú úroveň ľudí. (z. č. 61/2000 Z.z. o osvetovej činnosti) .

1.2 Definícia z aspektu andragogiky

Osvetová činnosť je dynamický, mnohostranný proces cieľavedomého pôsobenie spoločnosti, ktorý smeruje k formovaniu všestranného a harmonického spôsobu života prostriedkami kultúry.

Je založená na dobrovoľnej aktivite a tvorivosti ľudí a je súčasťou celoživotného vzdelávania a výchovy občanov, formou ich účasti na tvorbe a ďalšom rozvoji kultúrnych hodnôt a prostriedkom hodnotného napĺňania ich voľného času. (Fabianová,2009)

Osvetová činnosť ako súčasť kultúry, predstavuje súhrn cieľavedomých a plánovito organizovaných činností, prostredníctvom ktorých spoločnosť výchovne pôsobí na dospelých i mládež.

Pôsobí na ich vedomie, formuje ich postoje a konanie a sprístupňuje im poznatky vedy, hodnoty kultúry, utvára podmienky na uspokojovanie ich rozmanitých kultúrnych potrieb. (Fabianová, 2009).

Kultúrno-osvetová činnosť je súhrn aktivít, ktoré svojim pôsobením na základe dobrovoľnosti, záujmu a tvorivej schopnosti ľudí prispievajú k rozvoju ich osobnosti, utváraniu kultúrneho spôsobu života k prirodzenej angažovanosti obyvateľov územia, odhaľovaniu a rozvíjaniu kultúrneho potenciálu obcí a regiónov. (Zákon č. 61/2000 Z. z.)

Kultúrno-osvetová činnosť jej poslaním je zabezpečovať prístup obyvateľov ku kultúre, kultúrny rozvoj jednotlivcov, záujmových kolektívov, obyvateľov sídel, kultivovanie ich osobnosti, rozvoj ich zručnosti, kompetencií, odhaľovanie ich nadania a predpokladov pre plnohodnotné uplatnenie v živote komunity, obce, regiónu a spoločnosti ako súčasť aktívneho využívania voľného času a výchovno vzdelávacieho procesu. (Zákon č. 61/2000 Z.z.)

Voľný čas je doba, v ktorej sa venujeme činnostiam, ktoré nás bavia, ktoré máme radi, prinášajú nám radosť a uvoľnenie. Na rozdiel od povinnosti, ktoré vykonávať musíme, či chceme, či nie, vo voľnom čase robíme, to čo chceme. Pre niektorých z nás je ale určitá

činnosť povinnosťou, pre iného môže byť voľným časom, zábavou, koníčkom. Z toho vyplýva, že hranice medzi voľným časom a povinnosťami sa nedajú presne určiť. (Pávková, 1999,s.8).

Veselá (2006) doplňuje tvrdenie, že voľný čas predstavuje činnosti, ktorými sa jedinec venuje podľa vlastnej vôle, aby si odpočinul, zotavil sa, rozvíjal účasť na spoločenskom živote, a to potom, čo sa uvoľní od povinnosti a záväzkov.

Termín vzdelávanie značí dlhodobú a nepretržitú inštitucionalizovanú vyučovaciu činnosť učiteľov, lektorov, inštruktorov alebo iných osôb vo funkcii profesionálneho vzdelávateľa v škole a v mimoškolskom výučbovom zariadení na prípravu učiacich sa na ich pracovný a mimopracovný život v spoločnosti, v ktorej žijú (Švec,1995. s.103).

Výchova je cieľavedomým a zameraným vytváraním a ovplyvňovaním podmienok umožňujúcich optimálny rozvoj každého jednotlivca v súlade s individuálnymi dispozíciami a stimulujúcich jeho vlastnú snahu stať sa autentickou a socializovanou osobnosťou (Pelikán, 1995, s.36).

„Všetci ľudia sa rodia slobodní a rovní v dôstojnosti a právach. Sú obdarení rozumom a svedomím a mali by sa k sebe správať v duchu bratstva.“(„Všeobecná deklarácia ľudských práv “ prijatá valným zhromaždením OSN 10.12.1948).

Začiatok osvetovej práce sa viaže na vznik a vývoj výchovy a vzdelávania. Osvetová práca ako aj výchova a vzdelávanie a racionálne myslenia je súčasťou spoločenského vývoja. Spoločnosť si čoraz viac začínala uvedomovať že človek je závislý od iného človeka od ktorého sa môže učiť, spoločne riešiť problémy a vymieňať si názory pripadne nové skúsenosti. A preto dôležitou úlohou, ktorú má osvetová práca, je umožňovať ľuďom nachádzať, využívať a rozvíjať svoje schopnosti a jej hlavným zámerom je spoločenské dobro. Má dôležitú funkciu, že neustále sa snaží zvyšovať odborné všeobecné vzdelanie a rozhľad a stará sa o spoločenský a kultúrny život ľudí a obohacovanie o nové kultúrne zážitky.

Osvetová práca je vnímaná dvoma pohľadmi. Mnohí ju vnímajú ako súčasť sociálnej práce. Druhý pohľad hovorí, že je jednou z foriem osvetovej práce. Ale názorovo sa zhodujú, že je neoddeliteľnou súčasťou pomáhajúcej profesie.

Osvetová práca sa považuje za cieľavedomé, uvedomelé, zamerané pôsobenie na objekt výchovy – teda človeka. Osveta využitím kultúrnych hodnôt pomáha formovať človeka. Osobitnými inštitúciami osvetovej činnosti sú osvetové zariadenia. Osvetové zariadenia majú priestor pre svoje pôsobenie vo sfére voľného času a v oblasti mimoškolskej výchovy a vzdelávania. Ako hlavná platí zásada dobrovoľnosti a záujmu.(Osvetová práca,1987.)

Ciele kultúrno-osvetovej práce :

(výchova a vzdelávanie dospelých) sú podmienené materiálno-technickou a praktickou činnosťou ľudí a spoločenským vývojom.

Zložitý komplex ekonomických, politických, sociálnych, kultúrnych a iných podmienok spoločenského bytia ovplyvňuje správanie ľudí a spoločnosti a určuje aj formovanie ich vlastností.

Medzi hlavné faktory, ktoré určujú formovanie osobnosti, patria:

- 1) Ekonomické podmienky existencie, ktoré vytvárajú sociálne prostredie osobnosti.
- 2) Spoločenská výroba ako špecifický prejav činnosti človeka.
- 3) Sociálna klíma, v ktorej človek vykonáva svoje sociálne aktivity.

Celý duchovný život človeka (t.j. aj výchova a vzdelávanie) závisí od životných podmienok , v ktorých existuje, pracuje a tvorí. Osveta napomáha ľuďom prekonávať nové úlohy, ktoré nastoľuje každodenný život. Filozofia celoživotnej výchovy a vzdelávania je aktuálna pre celú spoločnosť. V podmienkach neustáleho rozvoja spoločenskej výroby a spoločenských vzťahov, nadobúda rozvíjanie schopností každého človeka celoštátny význam a je predmetom všeobecného i individuálneho záujmu ľudí. (Semán, Lehoczka, 1996. s.5-6).

Je dávno známe, že osвета nemá ani uhorkovú sezónu a nepozná ani roky, ktoré by boli neúrodné v tom zmysle , že by sa osvetové zariadenia nemali čomu venovať. A uplatniť svoje sily a schopnosti svoju fantáziu i prostriedky na prípravu vhodných a hodnotných výchovných, vzdelávacích i kultúrno-spoločenských podujatí. (Osvetová práca, 1987. s.30).

Medzi základné úlohy kultúrno-osvetovej práce patria:

- 1) Ideovo – výchovná úloha,

ktorou osвета neustále a cieľavedome pôsobí na formovanie a rozvíjanie potrieb, záujmov a spôsobu života ľudí a sociálnych skupín.

2) Výchovno – vzdelávacia úloha,

kultúrno-osvetovej práce zabezpečuje zámerné a sústavné pôsobenie na človeka.

Výchovu dospelých rozlišujeme najmä v týchto okruhoch:

- všeobecná výchova dospelých (oblasť mimoškolskej výchovy a vzdelávania dospelých, osvojovanie si informácií a poznatkov),
- profesionálna výchova dospelých (sleduje ďalší rozvoj odborného vzdelávania, výchova spojená s určitou profesiou – napr. rôzne formy štúdia),
- výchova zameraná na uspokojovanie záujmov a záľub dospelého človeka – zájmová výchova dospelých).

Výchova dospelých sa stáva výraznou súčasťou úsilia o celoživotné, permanentné vzdelávanie. Výchova dospelých ľudí sa stáva takisto významnou, akou je výchova najmenších, verejná inštitucionálna výchova i širšia výchova všetkého dorastu. Výchova je proces, ktorý je bytostne spätý s vývojom spoločnosti a s celým vývojom života každého jednotlivca. Nemožno s výchovným pôsobením prestať ani v dospelosti človeka. Celoživotná výchova je podmienkou stáleho všestranného rozvoja každého jednotlivca, ktorý práve takto získava dokonalú prípravu na plnenie pracovných a občianskych úloh.

Cieľom vzdelávania dospelých je činnosť orientovaná na nadobudnutie istého vzdelania alebo vzdelanostnej úrovne. Vzdelanie je teda výsledok vzdelávacieho procesu - súbor vedomostí, zručností a osvojených postojov, názorov, získaných presvedčení a schopností.

Vzdelávanie obsahuje tieto užšie chápané významy:

- vzdelávanie môžeme chápať ako inštitúciu,
- vzdelávaním rozumieme výchovno–vzdelávací proces medzi lektorom a poslucháčom,
- vzdelávanie ako aktivita realizovaná formou sebvzdelávania.

3) Esteticko-výchovná,

úloha osvetu zabezpečuje estetické vnímanie javov. Uskutočňuje sa prostredníctvom estetickej výchovy vo všetkých umeleckých žánroch (spev, tanec, slovesné a výtvarné umenie), ako aj utváraním estetického vkusu a vnímaním každodennej skutočnosti.

4) Zábavno-rekreatívna,

úloha kultúrno-osvetovej práce predstavuje zabezpečovanie oddychu a odpočinku ľudí po práci, regeneráciu ich duševných i fyzických síl. Je uskutočňovaná prostredníctvom spoločenskej zábavy, profesionálneho umenia, záujmovo-umeleckej tvorivosti, klubovej práce a iných metód a foriem osvetovej činnosti. (Karasa, 1981.)

Ďalšie úlohy a funkcie kultúrno-osvetovej práce sú: morálno-etická, socializačná, sociálno-adaptačná, komunikatívna, informačná, iniciačná, usporiadateľská, analytická, edičná úloha. (Semán, Lehoczská, 1996. s.7).

Z hľadiska súčasného stupňa rozvoja našej spoločnosti charakterizujeme osvetovú činnosť ako dynamický, mnohostranný proces cieľavedomého výchovného pôsobenia spoločnosti, smerujúci k formovaniu všestranného a harmonického spôsobu života prostriedkami kultúry (Fábry, 1985, s.11).

Priestorom, v ktorom sa realizuje osvetová činnosť, ako aj individuálne vykonávaná záujmová činnosť občanov, je voľný čas. Vtedy sa totiž uspokojuje prevažná časť kultúrnych a spoločenských potrieb človeka, realizujú sa jeho aktivity v oblasti tvorby a osvojovania hodnôt kultúry, regenerujú sa aj jeho fyzické a duševné sily, ktoré stratil v priebehu pracovnej činnosti. Vo voľnom čase spoločnosť realizuje tiež značnú časť svojich úloh v politickej, svetonázorovej, morálnej a estetickej výchove a vo zvyšovaní vzdelanosti občanov.

Osvetová činnosť je založená na dobrovoľnej aktivite a tvorivosti ľudí. Formou ich účasti na tvorbe a ďalšom rozvoji kultúrnych hodnôt a prostriedkom hodnotného napĺňania ich voľného času (Fábry, 1985, s. 11).

Černenko hovorí, že vo „výchovnej práci zahŕňa všetky stránky činnosti ľudí, vrátane ich každodenného života, voľného času a rodinných vzťahov. Voľný čas treba tráviť bohatšie a zaujímavejšie, treba pomáhať človeku rozvíjať jeho vlohy a uvoľňovať psychické zaťaženie, ktoré prináša rytmus moderného života“.

Spoločenské ovplyvňovanie voľného času má mať formu sprostredkovaného pôsobenia, formu utvárania podmienok na využívanie voľného času na pôde osvetových zariadení tak, aby človek mal možnosť zvoliť si takú činnosť, ktorá vychádza z jeho vlastného záujmu, ktorej sa teda môže, ale tiež nemusí venovať. Škála týchto možností by mala byť dosť široká, aby sa človek pri voľbe činností a podujatí necítil obmedzený, a aj preto, lebo s

počtom možností voľby druhov aktivít vzrastá aj pocit hodnoty voľného času (Fábry,1985,s. 20).

S tým prirodzene súvisí aj nevyhnutnosť zvyšovať zaujímavosť a príťažlivosť osvetových podujatí, čo sa musí prejavovať ako vo výbere vhodnej, aktuálnej a spoločensky angažovanej tematiky, tak aj v kvalite prípravy podujatí, v pestrosti použitých realizačných prostriedkov a foriem práce, v propagácii podujatia i v úprave prostredia, v ktorom sa podujatia uskutočňujú. Treba si totiž uvedomiť, že od toho závisí aj návštevnosť osvetových podujatí, ktorú musíme vidieť v širokých súvislostiach rastúceho množstva voľného času občanov, ich stále vyššej vzdelanostnej úrovne a z toho vyplývajúcej väčšej náročnosti na spôsoby trávenia voľného času. Účelne organizované využívanie voľného času pracujúcich a mládeže v osvetových zariadeniach by malo ľuďom prinášať nielen zmenu životného rytmu, prostredia, v ktorom sa činnosť vykonáva, ale aj zmenu angažovanosti jednotlivých častí organizmu ľudí, ktorá má byť kompenzáciou často jednostrannej činnosti v pracovnej časti dňa. Preto pri rešpektovaní potreby menej aktívneho trávenia voľného času oddychom, ktorý človeku poskytuje čítanie, sledovanie televízie, rozhlasu, návšteva kina alebo divadla, mali by osvetové zariadenia venovať viac starostlivosti organizovaniu takých činností, ako je práca v záujmových, vzdelávacích, umeleckých, zberateľských alebo športových zoskupeniach, rozvíjanie technických zručností, ale aj lúštenie krížoviek, spoločenská zábava (Fábry,1985,s. 21).

Cieľavedomá a plánovitá osvetová činnosť má pestrosťou foriem svojho pôsobenia prebúdať v občanoch chuť a schopnosť na aktívnu účasť na kultúrnom a spoločenskom živote, ktorý by nemal byť pre nich iba sférou kultúrnej spotreby, ale priestorom všestrannej sebarealizácie vo vlastnom záujme, ale aj v záujme spoločnosti. Formy a metódy osvetového pôsobenia sa majú voliť také, aby sa ich účinkom bezprostredne menilo nielen vedomie, ale aj vzdelanostná úroveň občanov (Fábry,1985,s. 27-30).

Metódou osvetovej činnosti nazývame cieľavedomý a plánovitý postup, ktorým sa pri uplatňovaní princípov tejto činnosti a prostredníctvom účelne zvolených foriem práce uskutočňuje výchovný, vzdelávací alebo iný kultúrno-spoločenský proces.

Je to spôsob, ako čo najefektívnejšie dosiahnuť určitý výchovný alebo vzdelávací cieľ. Je to postup, ktorým sa formulujú názory a postoje ľudí, ktorí sú účastníkmi osvetového procesu, prehlbujú sa ich odborné schopnosti na vykonávanie povolania, uspokojujú sa ich kultúrne potreby a záujmy a hodnotne sa vyplňa ich voľný čas.

Metódy osvetovej činnosti majú univerzálny charakter, spôsob ich použitia závisí od konkrétnych podmienok v prostredí, kde sa podujatie realizuje. Preto sa tiež v praxi stretávame s kombináciou viacerých metód, z ktorých jedna je hlavnou, ďalšie sú doplňujúce. Kombinácia metód sa odporúča najmä preto, aby sa zvýšila aktivita účastníkov osvetového procesu, aby sa zmenila kvalita, charakter tejto aktivity v priebehu podujatia a aby sa tak dosiahlo hlbšie osvojenie podávaného obsahu kultúrneho pôsobenia (Fábry, 1985,s.52- 53).

Osvetová činnosť u nás, napriek svojej bohatej a dlhoročnej tradícii, používala pomerne málo foriem činnosti. Popri záujmových vzdelávacích krúžkoch a kurzoch boli to prevažne prednášky a besedy (Fábry, 1985,s. 85).

Mimoškolskou výchovou dospelých nazývame zámerné a cieľavedomé formovanie osobnosti dospelého človeka, alebo vo veku dospievania. Cieľom mimoškolskej výchovy dospelých je všestranný a harmonický rozvoj človeka. Preto sa výchova človeka musí uskutočňovať tak, aby sa rovnomerne rozvíjali všetky zložky jeho osobnosti – rozumová, mravná, citová, telesná a pracovná (Fábry, 1985,s. 31).

Záujmová činnosť je najdynamickejšou oblasťou osvetovej činnosti, preto sa neustále formujú aj ďalšie, nové druhy záujmov ľudí, najmä mládeže, ktoré majú všetky osvetové zariadenia pomáhať rozvíjať. Záujmová umelecká činnosť plní aj propagačnú funkciu, ktorá na prvej strane má výchovný účinok a na druhej strane pozitívne pôsobí na formovanie postoja verejnosti k spoločenskej integrácii Rómov (Fábry, 1985.s.147).

Vzdelávací kurz je základnou formou mimoškolského vzdelávania dospelých. Vzdelávacie kurzy rozlišujeme všeobecno-vzdelávacie, odborné a praktické podľa poznatkov, ktoré sprístupňujú. Z časového hľadiska delíme kurzy na krátkodobé, dlhotrvajúce a intenzívne. Prostredníctvom vzdelávacích kurzov sa zabezpečuje osvetová práca v podobe sprístupňovania a osvojovania si poznatkov vo všeobecnej podobe, vedeckého, technického i spoločensko-vedeckého a umeleckého charakteru. Zároveň kurzy umožňujú získavanie špecifických praktických zručností a návykov (Seman, Lehoczká, 1996. s.55).

Tvorivé dielne /workshopy/ sú zaujímavým, novým typom vzdelávacieho osvetového pôsobenia. V minulosti mali podobný charakter tvorivých dielní nedeľné školy, známe najmä z obdobia pôsobenia štúrovcov. Tvorivá dielňa je vzdelávacím podujatím, ktoré zabezpečuje získavanie vedomostí, spôsobilosti zručnosti z rôznych oblastí. Organizuje sa zvyčajne počas víkendov v dĺžke 2-3 dni, prípadne aj dlhšie. Tvorivé dielne vedie jeden,

alebo aj viac lektorov domácich alebo zahraničných, ktorí sú odborníkmi na danú tému a problematiku. Pracujú spôsobom skupinovej práce s účastníkmi tvorivej dielne, ale zároveň je možná aj individuálna práca s jednotlivcami. Okrem odborného výkladu, ktorý uvádza lektor najčastejšie na úvod podujatia, ukladá účastníkom dielne konkrétne praktické úlohy a cvičenia. Po ich uskutočnení sa práca vyhodnotí a vedie sa spoločná diskusia a vzájomný dialóg. Typy niektorých tvorivých dielní : škola ľudových remesiel, tvorivé dielne na podporu a rozvoj ľudského potenciálu (Seman- Lehoczká, 1996, s.56).

Kombinované formy: Sú to také formy osvetovej činnosti, ktoré ako z hľadiska obsahovej štruktúry, tak aj z hľadiska použitých prostriedkov pôsobenia sú kombináciou relatívne samostatných foriem rozumovej výchovy, vzdelávania a emotívne pôsobiacich žánrov umenia (Fábry, 1985,s. 167).

Postupne sa naša osvetová prax obohacovala o ďalšie formy činnosti a tento proces pomaly, ale neustále pokračuje.

1.3 Sociálna pedagogika

Sociálna pedagogika je veda o výchove, ktorá sa uplatňuje v sociálnej práci a v ktorej tvorí podstatnú časť jej aktivít. V tom zmysle je i teóriou sociálnej práce. Sociálna pedagogika sa zaoberá procesom socializácie detí a mládeže, možnosťami intervencie do tohto procesu, najmä v prípade ohrozených a sociálne znevýhodnených skupín detí, mládeže a dospelých, ako aj politikou výchovy a vzdelávania (Ondrejko, P., 2000, s. 189). Sociálna pedagogika je konkrétnou aplikáciou sociálnej etiky, ktorej intenciou je vzbudiť pravé sociálne zmýšľanie a prosociálne správanie určitou formou sociálnej výchovy, ako aj špeciálnym aspektom akéhokoľvek výchovného diania, ktoré sa uskutočňuje v sociálnom prostredí (Ondrejko, P., 2001, s. 430-431).

Sociálna pedagogika skúma a reguluje odchýlky v sociálnom vývoji a v správaní jednotlivca a skupín. Ďalej skúma, ako možno prostredníctvom výchovy predchádzať a riešiť už vzniknuté, spoločensky nežiaduce problémy, napr. v prostredí rodiny, komunity, obce a pod. To znamená, že jej primárnou úlohou a predmetom je preventívna činnosť a obnovovanie sociálnej kohézie prostredníctvom pedagogickej terapie (Tokárová, A., et al., 2003, s. 62, Tokárová, A., 2005, s. 307).

Sociálna pedagogika je špeciálna pedagogická veda, ktorej predmetom sú sociálne aspekty výchovy a vývinu osobnosti. Hlavný dôraz kladie na terciárnu oblasť výchovy, v rámci ktorej uskutočňuje odborné zásahy do procesov socializácie, predovšetkým u jednotlivcov a skupín ohrozených i sociálne znevýhodnených. Sociálna pedagogika má tak preventívny, ako aj terapeutický charakter (Hroncová, J. et al., 2000, s. 36, Hroncová, J., 2005, s. 9)

Sociálna pedagogika je hraničnou pedagogickou disciplínou, ktorá skúma sociálne aspekty výchovy z hľadiska pedagogiky (Baláž, O. et al., 1981, s. 21), to znamená, že primárne skúma, teoreticky rozvíja a v praxi implementuje poznatky o spoločenskej podmienosti výchovy a vzdelávania. Hlavný akcent kladie na analýzu spätno-väzbových vplyvov medzi výchovou, vzdelávaním a sociálnym prostredím, ako aj na skúmanie inštitucionálnych aspektov školy, rodiny, oblasti voľného času, preventívnych, kompenzačných a charitatívnych potencíí výchovy a vzdelávania (Baláž, O., 1996, s. 496).

Sociálna pedagogika je hraničná pedagogická disciplína, za predmet ktorej možno považovať prostredie, jeho organizovanie v zmysle utvárania výchovne hodnotných podnetov podľa individuálnych potrieb jednotlivcov a kompenzovanie nevhodných vplyvov v súlade so sociálne integračnou pomocou. Sociálna pedagogika je formou pomoci a starostlivosti o človeka v rôznych krízových životných situáciách. Nachádza svoje miesto všade tam, kde zlyhala rodina a škola. Prostredníctvom výchovnej starostlivosti, opatery a ochrany smeruje k integrácii a stabilizácii osobnosti ľudského jednotlivca (Bakošová, Z., 1994, s. 13, 2005b, s. 54).

Sociálna pedagogika je hraničnou pedagogickou disciplínou, ktorá skúma vplyv sociálneho prostredia na výchovný a vzdelávací proces, to znamená, že jej predmetom je zložitá problematika výchovy a vzdelávania v prostredí, výchovné a vzdelávacie procesy v rodine, škole, mimoškolských zariadeniach, cirkevných inštitúciách, rovesníckych skupinách, lokálnom prostredí a výchovné procesy realizované masovokomunikačnými prostriedkami (Špánik, M., 1994, s. 17-18).

Sociálna pedagogika je transdisciplinárna vedná oblasť, ktorá sa nezaobrá len problémami sociálno-patologického charakteru, marginálnymi skupinami, časťou populácie, ktorej vývoj je ohrozený a potenciálne deviantne konajúcimi jednotlivcami, ale predovšetkým celou populáciou v zmysle vytvárania súladu medzi potrebami jednotlivca a spoločnosti, ako aj utváraním optimálneho spôsobu života v danej spoločnosti (Kraus, B. Poláčková, V. et al., 2001, s. 12)

Sociálna pedagogika je aplikované odvetvie pedagogiky, ktoré sa zaoberá výchovným pôsobením na rizikové a sociálne znevýhodnené, t. j. sociokultúrne deprivované skupiny mládeže a dospelých. Rovnako sa zameriava na výchovu a pomoc rodinám s problémovými deťmi, na skupiny drogami ohrozenej mládeže, na jednotlivcov prepustených z väzby a pod. (Prucha, J., Walterová, E., Mareš, J., 1995, s. 203-204)

Sociálna pedagogika sa zaoberá prostredím a jeho vplyvom na utváranie osobnosti človeka, ako aj prevenciou a terapiou sociálnych deviácií u jednotlivcov a sociálnych skupín (Klapilová, S., 1996, s. 5).

Sociálna pedagogika je špeciálna disciplína výchovovedy, ktorá sa usiluje, ako reflexívna inštitúcia, výlučne vedeckými prostriedkami a metódami a objasnenie výchovnej skutočnosti (oblasti). Sociálna pedagogika predstavuje sociálno-integratívny koncept sociálnej výchovy v mimoškolskej oblasti (Röhrs, H., 1968, s. 14). (Határ, 2006.s. 30,32).

Sociálna pedagogika ako pedagogika prostredia, ktorá skúma vzťah spoločenského prostredia a výchovy, pričom do jej systému patrí aj pedagogika sociálnej starostlivosti a mimoškolská výchova/osвета (H. Radlínska, R. Wroczyński, P. Bergmann, H. Nohl, O. Baláž, B. Kraus, M. Přadka, S. Klapilová, M. Špánik,...Sociálna pedagogika ako aplikácia konkrétnej sociálnej etiky a rozvíjanie prosociálneho správania pomocou (pro)sociálnej výchovy (Š. Strieženec, P. Ondrejko, ...)

Sociálna pedagogika ako vedná oblasť, ktorá chápe výchovu ako pomoc všetkým vekovým kategóriám (J. Schilling, B. Suchodolski, T. Aleksander,...)

Komplexne, predovšetkým na základe teoreticko-metodologického, systémového, terminologického, pojmovo-sémantického a pragmatického skúmania tejto vednej disciplíny v kontexte historickom i súčasnom, možno konštatovať, že sociálna pedagogika sa zaoberá verejnou i privátnou inštitucionálnou sociálno-výchovnou starostlivosťou a sociálnou pomocou určenou pre intaktné, postihnuté, narušené a ohrozené deti i mládež, ktorá sa realizuje výlučne formou preventívnych a profylaktických (kuratívnych) edukačných opatrení, (pre)výchovou, vzdelávaním, sociálno-pedagogickým intervenovaním do sociálneho a edukačného prostredia (pedagogizácia prostredia), ako aj do procesu socializácie, individualizácie, personalizácie, (re)socializácie a enkulturácie jednotlivca v určitom sociokultúrnom, spoločensko-ekonomickom a historickom kontexte. (Határ, 2006.s. 33).

Cieľom sociálnej pedagogiky je rozvoj a kultivácia osobnosti dieťaťa a mladistvého (poznámka autora: aj dospelého) do maximálnej možnej miery, harmonizácia intra- a

interpersonálnych vzťahov, eliminácia sociálnych rozporov medzi jednotlivcom a prostredím (spoločnosťou), predchádzanie alebo riešenie bežných, ale i zložitých životných situácií, predovšetkým sociálnej a výchovnej povahy, prípadne predchádzanie alebo riešenie už vzniknutej defektivity. Zjednodušene povedané, sociálna pedagogika facilituje život deťom i mládeži prostredníctvom sociálno-výchovnej starostlivosti a edukatívne zameranej sociálnej pomoci. Treba však uviesť, že sociálna pedagogika sa zaoberá týmito otázkami po stránke teoretickej, praktickej, empirickej, vedecko-výskumnej i metodicko-koncepcnej. Jej predmetom nie je len deskripcia sociálno-výchovnej starostlivosti a pomoci, ale taktiež jej výskum, preskripcia, prognózovanie, vyhodnocovanie a v konečnom dôsledku tiež predikcia následkov a efektívnosti poskytovanej starostlivosti a pomoci. (Határ, 2006).

M. Špánik (1994, s. 18-19) uvádza niekoľko základných problémových okruhov, ktoré naplňajú sociálnu pedagogiku. Sú to:

Vplyv spoločenských vzťahov na formovanie osobných vlastností detí a mládeže.

Vplyv sociálno-patologických javov spoločnosti a sociálno-patologického prostredia na deti a mládež. Špecifiká rodinnej výchovy a plnenie základných funkcií v rodine. Význam rovesníckych skupín v živote dospievajúcej mládeže. Problematika racionálneho využívania voľného času rozličnými vekovými a sociálnymi skupinami obyvateľstva. Sociálne determinanty vzdelávania v škole. (Határ, 2006.s. 33,34).

1.4 Andragogika

Výchova ako špecifický ľudská činnosť je z hľadiska ontogenetického i historického procesom permanentným. To nasvedčuje tomu, že výchovnému vplyvu podliehali od samotných prvopočiatkov existencie ľudskej civilizácie všetky vekové kategórie. Pomocou výchovy, sebavýchovy, vzdelávania a sebavzdelávania sa formovala a utvárala vo svojej spoločenskej podstate aj osobnosť dospelého človeka. Vzhľadom na to, že človek je predovšetkým bytosť spoločenská, nebolo ani možné samotné výchovné intencie odlúčiť od spoločenského vývoja a života. Aj preto v prípade dospelých išlo od samého začiatku primárne len o ich prípravu pre život v spoločnosti a skvalitňovanie ich života v nej.

Z dejín výchovy a vzdelávania dospelých vieme, že ako prvý rozpracoval vo svojom diele „ O Kyrovom vychovávaní“ ucelený systém výchovy a vzdelávania dospelého človeka so

zameraním na formalizované vyučovanie a vzdelávanie práve jeden z učencov Sokrata Xenofón. Pojem paideia sa postupne tradoval z jednej generácie mysliteľov na druhú, pričom takmer vždy sa týkal všetkých vekových kategórií, resp. každej etapy života ľudského jednotlivca. Mnoho mysliteľov a filozofov (Sokrates, Platón, Aristoteles, Cicero, Seneca a iní) zdieľalo názor, že len správnou výchovou možno prispieť k pozdvihnutiu mravov a blahobytu v štáte.

Osobitnú pozornosť si v oblasti sociálnej a výchovnej starostlivosti o dospelých zasluguje práve dominikánsky učenec T. Akvinský, ktorého idea blahobytu, pokoja, dobra a zbožnosti sa premietla do systému verejnej sociálnej starostlivosti o tých najbiednejších (dospelých).

Začiatkom 17. storočia sa do centra pozornosti celého sveta dostáva veľkolepá dlhoročná výchovná a výchovovedná práca nášho najznámejšieho humanistu, kňaza, filozofa, učiteľa, vedca J. A. Komenského, ktorý rozvinul svoj univerzálny výchovno-vzdelávací systém, založený na pansofistickom ponímaní sveta a človeka, v smere celoživotného kontinuálneho vzdelávania a výchovy človeka. Bol presvedčený o tom, že vychovávať možno nielen deti a dorast, ale i dospelých v produktívnom veku.

K výraznému pokroku v oblasti výchovy a vzdelávania dospelých, sociálno-výchovnej a terapeutickej práce s dospelými prispel okrem iných aj uznávaný švajčiarsky liečebný pedagóg H. Hanselmann, ktorý podal vo svojom diele „Andragogik. Wesen, Möglichkeiten, Grenzen der Erwachsenenbildung“ (1951) jej komplexnejšiu charakteristiku. Andragogiku definoval ako pomoc dospelým a formou poradenstva pre dospelých v ich úsilí k sebvýchove prostredníctvom dobrovoľného, slobodného ďalšieho sebvzdelávania, podporovať ich a podávať im pomocnú ruku počas ich životnej cesty. Sebavýchova musí priviesť dospelého človeka k poznaniu svojej ohraničenosti (Hanselmann, H., 1951, s. 59) (Határ, 2006.s. 50).

Na základe vyššie uvedeného je možné sa domnievať, že Hanselmannov model andragogiky má prevažne terapeutický, poradenský, kuratívny, preventívny a sociálno-výchovno-charitatívny rozmer. Sám H. Hanselmann bol toho názoru, že andragogika má skôr pomáhajúci, než vedecko-výskumný charakter, a preto má byť jej poslaním detekovanie skrytých motívov dospelého človeka ďalej sa vzdelávať, ktoré on sám ešte nepozná, pretože majú, takpovediac, latentný ráz. Hanselmannova predstava o andragogike sa stala v konečnom dôsledku inšpiratívna aj pre našu andragogickú vedu, čo možno priamo pozorovať práve na koncepcii slovenskej sociálnej andragogiky. (Határ, 2006.s. 50,51).

Andragogika ako veda o výchove a vzdelávaní dospelých...

rozvoj slovenskej (sociálnej) andragogiky mala nesporne veľký význam aj samotná pedagogiky dospelých, ktorá tvorila jej historické, terminologické a sčasti i metodologické zázemie a z ktorej sa postupne vyprofilovala dnešná andragogická veda. Systém československej pedagogiky dospelých tvorili tri subsystemy:

1. školská výchova a vzdelávanie dospelých
2. podniková výchova a vzdelávanie dospelých
3. mimoškolská výchova a vzdelávanie dospelých – založené na báze dobrovoľnosti, o jej rozvoj sa zaslúžili P. Paška, Š Pasiar, V. Fábry a iní. (str. 51,52)

Do termínu andragogika bolo možné zahrnúť všetky tri základné oblasti – sociálno-výchovnú starostlivosť, kultúrno-osvetovú prácu a profesijné (ďalšie) vzdelávanie dospelých. (Határ, 2006.s. 51,52).

V súčasnosti už však nemožno andragogiku stotožňovať s pedagogikou dospelých, pretože do jej systému patrí nielen výchova a vzdelávanie dospelých, ale aj kultúrna, personálna a sociálna starostlivosť, gerontológia, poradenstvo, voľný čas, funkcionálne pôsobenie a.i. (Jochmann, V., 1992,1994). Na základe uvedeného sa teda domnievame, že andragogika v sebe integruje sociálno-výchovnú a terapeutickú prácu s dospelými (H: Hanselmann), androdidaktické a autodrodidaktické pracovné modely (F. Pöggeler), kultúrno-výchovnú prácu s dospelými (H. Radlińska), pričom rešpektuje sociálno- a individuálno-psychologické zákonitosti (auto)edukácie dospelých. (Határ, 2006.s. 52).

Andragogika je teda komplementárnou autonómnou vedou stojacou popri pedagogike, patriaca spolu s ňou do systému výchovovedy. Podľa V. Prusákovej a R. Čornaničovej (2005, s. 302) sa andragogika zaoberá „intencionálnou socializáciou dospelého človeka, problémami pomoci dospelému človeku vo všetkých oblastiach života. Andragogika vedeckými metódami poznáva realitu výchovy a vzdelávania dospelých, zaoberá sa dospelým človekom vo výchovných a vzdelávacích situáciách.“

Š. Švec inovoval celý systém andragogiky a z hľadiska inštitucionálno-organizačného ju rozdelil do štyroch subsystemov:

1. školská andragogika
2. osvetová andragogika
3. zamestnávateľská andragogika
4. andragogika záujmových organizácií

(Határ, 2006.s. 52,53).

V ostatnom období však celý systém slovenskej andragogiky stojí na troch pilieroch, ktoré zároveň predstavujú jej tri základné subsystemy: profesijná andragogika, kultúrna andragogika a sociálna andragogika. K uvedenej diferenciacii andragogiky ako vedy došlo na základe potrieb, vyplývajúcich z tých oblastí života dospelého človeka, kde je najviac vystavovaný zmenám, kde hľadá životnú orientáciu, spôsoby ďalšieho utvárania, sebazdokonaľovania a sociálnej pomoci (Tokárová, A., et al., 2003) (Határ, 2006.s. 53).

2 KULTÚRNO - OSVETOVÁ PRÁCA PRE RÓMSKE SPOLOČENSTVO V MINULOSTI

Osvetová činnosť má u nás bohatú tradíciu. Jej vznik sa situuje do obdobia začiatkov šírenia vzdelanosti, čo umožnil rozvoj kníhtlače už v 15 storočí. Širší rozvoj hnutia za osvetu ľudu nastal v období osvietenstva v 18.-19. storočí, keď niektorí naši vzdelanci začal i rozširovať vzdelanostný obzor roľníkov, bojovať proti poverám, chorobám a iným spoločenským neduhom. Na tieto úsilia nadviazala v 19. storočí generácia Štúrovcov, ktorej sa podarilo utvoriť pomerne širokú inštitucionálnu základňu v podobe spolkov, šíriacich vzdelanosť nielen medzi dospelými, ale aj medzi mládežou, čím v značnej miere nahrádzali nedostatok základného slovenského školstva. Osvetové ciele Štúrovcov plnila neskôr Matica slovenská, ktorá sa aj v obmedzených podmienkach venovala zakladaniu ochotníckych spolkov a vydávaniu náučnej literatúry. To boli hlavné prostriedky osvetového sebavzdelávania pracujúceho ľudu. Súbežne s matičným hnutím začali vznikať aj vzdelávacie spolky, ktoré sa zakladali aj revolučnom robotníckom hnutí (Fábry, 1985, s. 9).

Ojedinelé snahy riešiť rómsky problém vyvíjala Liga pre kultúrne povznesenie Cigánov založená v roku 1929 v Košiciach, neskôr premenovaná na Spoločnosť pre štúdium a riešenie cigánskej otázky. Jej základ tvorila skupina košických lekárov na čele s Jaroslavom Stuchlíkov. Liga vyvíjala najmä kultúrno-sociálnu činnosť závislú od finančných podpor a subvencií. Organizovala zdravotnícke prehliadky, očkovacie akcie a liečenie, zakladanie prvých rómskych škôl v Užhorode, Košiciach, Humennom a v Levoči, zakladanie divadelných a hudobných súborov. V 30. rokoch bol založený futbalový klub ŠK Roma (Davidová, 1965, s. 49).

Osveta, ako systém výchovy, vzdelávania a organizovania kultúrno-spoločenského života občanov, sa zúčastňovala od prvých rokov obnovenej republiky na procese demokratizácie kultúry, čím prispievala k plneniu kultúrno-výchovnej funkcie nášho štátu. V rómskej kultúre ide často o prežívanie kultúrnych fenoménov, ktoré boli známe i v majoritnej spoločnosti a o čosi skôr postupne zanikli. Kultúra veľmi často konzervuje istý čas kultúrne javy, ktoré sú výsledkom vyše 500-ročného spolužitia oboch etnických spoločenstiev (Stiftung, 1999 ,s. 13).

Pôvodný spôsob osvetu v rómskych komunitách:

Rómovia od svojho príchodu na územie dnešného Slovenska žili v rámci svojich rodovo-profesijných komunitách na okraji majoritnej spoločnosti. Napriek tomu, že u Rómov ide o početnú vnútorne diferencovanú skupinu, možno konštatovať, že v priebehu stáročí si udržali svoj odlišný hodnotový systém, kultúrne vzory a životné stratégie. V oblasti vzdelávania si nevytvorili svoj inštitucionálny vzdelávací systém. Tradičná rómska výchova bola komunitná výchova. Príprava na život a výkon povolání prebiehala v rámci ústnej tradície v rodine a v spoločenstve rodového zoskupenia. Základnou metódou ich vzdelávania bolo sledovanie, počúvanie a pozorovanie ostatných členov komunity. Vzhľadom na silné rodinné väzby chlapci si zvyčajne osvojovali remeslá svojich otcov, aj to zvyčajne až vo veku okolo 14 rokov, keď sa chystali oženiť, dievčatá sa pri matkách učili nielen zvládať domáce práce, ale aj drobné ručné práce. Získanie vzdelania mimo rodiny, v škole, vôbec nepatrilo medzi ich priority, pretože podľa ich názoru všetko, čo bolo pre život dôležité sa deti dokázali naučiť v rámci svojej bezprostrednej či širšej rodiny. Posielanie detí mimo rodiny, alebo komunity bolo v úplnom rozpore s ich kultúrou. Mimo komunity sa posielali iba tí, čo sklamali, prekročili nepísané zákony. Návrat vyhnancov bol takmer nemožný, takže jedinec, ktorý by dosiahol vzdelanie mimo komunity, nenašiel by vo svojej pôvodnej komunite ani profesijné, ani sociálne uplatnenie (Hanesová, 2006).

Čoraz väčší význam začal nadobúdať princíp „prevýchovy,, rómskeho obyvateľstva. Vládne uznesenia prijaté v roku 1950 sa orientovali na zlepšenie materiálnych podmienok v rómskych osadách, kde sa budovali cesty, hygienické zariadenia, studne a pod. Stále jasnejšie sa presadzovala požiadavka na celoštátne riešenie, koordinovanie návrhov a postupov rómskej problematiky. Spoliehanie sa na samočinné vyriešenie otázok sa ukázalo ako nesprávne. Rómovia sami nemali možnosti, schopnosti a často ani snahu na riešenie problémov svojej životnej úrovne. Jedným z negatívnych javov bolo aj pretrvávajúce kočovanie. Pritom bolo zrejmé, že riešenie zamestnanosti, vzdelania detí a mládeže, rast kultúry a pod. si nevyhnutne vyžiadalo ich trvalé usídlenie (Davidová, 1965.s.38-39.).

Na začiatku 50-tych rokov dochádza k zmenám v riešení tzv. rómskej otázky v Československu, ktoré zaznamenali prechod od administratívnych až násilných metód k zásadne nerepresívnym formám asimilačnej politiky. Od februára 1948 sa postupne formuloval triedny prístup k problematike Rómov, triedny základ riešenia sledujúci odstraňovanie ich historicko-spoločenskej zaostalosti a ťaživých sociálnych pozostatkov

minulosti, ktoré u Rómov (a na východnom Slovensku mimoriadne) nadobúdali hrozivú podobu v nedostatkoch bytových, vzdelanostných, zdravotných, hygienických pomerov a v spoločenskom postavení (Fábry, 1985, s. 28).

Ministerstvo informácií a osvetu v rámci svojej pôsobnosti začalo organizovať osvetovú a kultúrnu činnosť medzi rómskym obyvateľstvom a takisto sa výrazne pokúšalo zasahovať do riešenia tzv. rómskej otázky a do diskusií o oficiálne označenie tohto obyvateľstva. Kultúrno-výchovnú prácu medzi rómskymi obyvateľmi nikto však ústredne neriadil, nekontroloval na žiadnom centrálnom úrade, ani sa ňou hlbšie nezaoberali národné výbory. Fakticky všetky kultúrne akcie orientované na rómskych obyvateľov prebiehali sporadicky, nárazovo, vďaka iniciatíve a uvedomelosti jednotlivcov (Fábry, 1985, s. 33).

V intenciách svojich zámerov v dňoch 5. a 6. apríla 1952 usporiadalo Ministerstvo informácií a osvetu konferenciu kultúrno-výchovných pracovníkov medzi Rómami. Zúčastnilo sa na nej asi 80 dobrovoľných pracovníkov z celej republiky, zástupcovia štátnej správy najmä zo Slovenska, spoločenských organizácií a niektorí príslušníci rómskeho etnika. V rezolúcii prijatej na záver rokovania sa požadovalo, aby spolu s prevýchovou Rómov sa súčasne zabezpečovalo zvyšovanie ich a životných podmienok na východnom Slovensku predovšetkým, kde žili na veľmi nízkej úrovni. Dominovali tu požiadavky orientované na kultúrno-výchovnú oblasť, vzdelávanie rómskych detí aj pomocou mimoriadnych opatrení (zriaďovanie samostatných tried pre zanedbané rómske deti, zaraďovanie detí do jasli a materských škôl aj nezamestnaných rómskych žien). Doporučovalo sa ústrediu ľudovej tvorivosti prijať potrebné opatrenia na zberanie rómskych piesní a tancov, na podporu rómskej kultúry. Presvedčaním a výchovným pôsobením spolu so všestrannou starostlivosťou sa malo dosiahnuť usídlenie Rómov, ich stabilizácia, ale aj odbúravať predsudky a averziu ostatnej spoločnosti voči nim (Jurová, 1993, s. 34).

Podstatou diskusií na začiatku 50 – tých rokov bolo hľadanie odpovede či tzv. „rómsku otázku“ riešiť ako národnostnú alebo nie. Názorová nejednotnosť sa prejavila aj na prvých konferenciách, ktoré organizoval Úrad predsedníctva vlády, Orientálny ústav ČSAV v Prahe a Ministerstvo školstva a kultúry na celoštátnej porade pracovníkov medzi Cigánmi v Prahe v roku 1952, ale hlavne na prvej celoštátnej konferencii v Prahe v roku 1954. Zástancovia koncepcie racionalizácie Rómov u nás formulovali návrhy na vytváranie územných samosprávnych celkov pre Rómov, na čele s vlastnými vyspelými Rómami.

Tieto názory narážali na prevládajúcu koncepciu asimilácie Rómov a boli potláčané úzkym politickým rámcom ponímania národnostnej politiky redukujúcej sa na sociálno – ekonomickú a vzdelanostnú rovinu. Vznikla potreba záväzných uznesení strany a vlády na zvýšenie hmotnej a kultúrnej úrovne Rómov na úroveň ostatných občanov. Zaangažoval sa hlavne rezort vnútra. V jeho aktivite môžeme hľadať genézu prvej celoštátnej smernice Povereníctva vnútra pre prácu medzi Rómami z 24. marca 1952 „ O úprave pomerov osôb cigánskeho pôvodu“ (Jurová, 1993,s 28-50.)

Účinnosť smernice zanikla v priebehu reorganizácie štátnej správy v druhom polroku 1953. V nasledujúcich rokoch prevládala kultúrno - osvetová práca, organizovanie školení, kurzov s minimálnymi výsledkami.

Spôsob evidencie obyvateľstva neumožňoval zistiť presný stav Rómov. Sami Rómovia prispeli k dezorganizácii v evidencii. Rómska inteligencia nemala na ostatných príslušníkov svojho etnika vplyv a často sa od nich dištancovala.

Keďže sa ukázalo, že dosahované výsledky všetkých opatrení – pri výchove a vzdelávaní rómskych detí, zdravotnej výchove a starostlivosti, začleňovaní do práce, stroskotávali na neustálom pohybe väčšiny Rómov. Zástupcovia všetkých rezortov doporučovali, aby bol vyslovený zákaz potulovania a kočovania a tým vytvorený základný predpoklad pre sústavnú prácu s nimi. Ako argument slúžil výnos vlády ZSSR z roku 1956 o zákaze potulky s podmienkami uloženými jednotlivým rezortom, ktoré mali napomáhať usadeniu a zamestnaniu Rómov (Jurová,1993 s.49).

Národné výbory vypracovávali súbory, metodický návod pre osvetovú prácu medzi rómskym obyvateľstvom obsiahnutý v brožúre inštruoval o spôsoboch vedenia kurzov na likvidáciu negramotnosti, upozorňoval na rôzne formy kultúrno-výchovnej práce, ktoré sa už v praxi osvedčili a mali sa využívať na získanie a aktivizáciu Rómov, či na úsek ľudovomeleckej tvorivosti v rôznych krúžkoch a súboroch, využívaním filmových predstavení a aktívnych besied, organizovaním tzv. kurzov domácich náuk pre rómske ženy, ktorých náplň tvorili všeobecné poznatky o vedení domácnosti, základnej starostlivosti hygienickej, o odev, otázky kultúry, bývania, správania, základné otázky ošetrovanie chorého v domácnosti a i., s doporučením organizovania ďalších špeciálnych kurzov (Jurová, 1993, s. 55).

Dosiahnuté čiastkové úspechy v školskej práci , podobne na úseku osvetovej činnosti a kultúrno-výchovných aktivít využívajúce svoje klasické prostriedky a formy, nemohli

priniesť zlepšenie celkového globálneho stavu ich kultúrnej úrovne, bez akceptovania ich osobitostí, poznania odlišností a diferencovaného prístupu (Jurová, 1993, s.65).

Požiadavka komisie na „omnoho intenzívnejší postup na úseku bytovom“ odznela znovu s konštatovaním „len charitatívneho rázu“ všetkých zdravotníckych, zdravotnoosvetových a kultúrno-osvetových podujatí medzi Rómami, ktoré sa konali v rokoch 1958 – 1960 v masovom meradle – 800 kurzov pre negramotných, okolo 500 kurzov o vedení domácnosti a základných hygienických otázkach pre rómske ženy, okolo 250 prednášok pre ostatných obyvateľov na tému „Vytvárajme si správny vzťah k Cigánom“ (Jurová, 1993 s. 67-68).

Neúspešná predchádzajúca koncepcia riešenia rómskej problematiky založená na riadenej asimilácii a na metóde rozptylu a odsunu viedla najvyššie orgány štátu k nastoleniu potreby realizácie vedeckého - predovšetkým sociologického výskumu danej problematiky, k zhodnoteniu dovtedajších asimilačných postupov praktizovaných až do začiatku 70-tych rokov. Vychádzajúc z kvantitatívnych ukazovateľov možno poukázať na mnohé pozitívne výsledky v socializácii zaostalo žijúcich Rómov v rámci celého Slovenska, ktoré sa aj v predchádzajúcom období riešenia tejto spoločensky závažnej problematiky.

Na porade 21. júna 1957 na pôde ÚV KSČ s účasťou ministerstiev, Ústrednej rady odborov a Zväzu spisovateľov sa konštatovalo, že dosahované výsledky opatrení pri výchove a vzdelávaní rómskych detí, zdravotnej výchove, začleňovaní do práce stroskotávali na neustálom pohybe väčšiny Rómov. Zástupcovia všetkých rezortov doporučili, aby bol vyslovený zákaz potulovania a kočovania, a tým bol vytvorený predpoklad pre sústavnú prácu s nimi. Veľké rezervy počas plnenia jednotlivých uznesení a opatrení vlády na riešenie problematiky rómskych obyvateľov v sledovanom období pretrvávali v oblasti mimoškolského vzdelávania a kultúrneho rozvoja rómskych obyvateľov. Národné výbory, spoločenské organizácie a kultúrne inštitúcie vyvíjali aj týmto smerom určitú aktivitu, avšak výsledný efekt sa nedostavil, nedarilo sa podchytiť práve zaostalejšiu časť Rómov účasťou na organizovaných kurzoch, malých rodinných školách a iných formách vzdelávania. Málo sa využili možnosti kultúrneho vyžitia sa, podchytenia a rozvíjania rómskej kultúry, talentov z radov Rómov. Tendencie ich angažovanosti sa nepodarilo presadiť ani v oblasti spoločensko-politickej aktivizácie, nedostatočný rozsah a intenzita masovopolitickej práce vyspelých rómskych obyvateľov sa pociťoval silne medzi zaostalo žijúcimi príslušníkmi tejto minority. Rómovia len v minimálnej miere rozhodovali, ako pracovníci štátnych orgánov, o otázkach svojho etnika.

V predchádzajúcom sociálno-charitatívnom ponímaní riešenia rómskej problematiky sa Rómovia nestali a ani nemohli stať subjektom svojej spoločensko-kultúrnej integrácie, zostávali vo svojej väčšine pasívnym objektom pod ochrannou rukou štátu (Jurová, 1993 s.105).

Dňa 17. októbra 1958 schválilo Národné zhromaždenie Zákon č. 74/1958 Zb. o trvalom usídlení kočujúcich osôb. Tento ukladal národným výborom poskytovať „ osobám, ktoré vedú kočovný spôsob života, všestrannú pomoc, aby mohli prejsť k usadlému spôsobu života“ a zakazoval Rómom zotrvať pri kočovnom spôsobe života pod hrozbou trestu. Smernice pre vykonanie zákona vydalo Povereníctvo vnútra 12. decembra 1958, ktorými špecifikovalo formy a postupy jeho realizácie (Jurová, 1993, s. 79-80).

Po prvýkrát v priebehu obrodného procesu bola v apríli 1969 povolená činnosť rómskej kultúrnej organizácie – Zväzu Cigánov – Rómov, ako samostatnej reprezentantky záujmov rómskeho spoločenstva (Germanič,1971, s 18.).

V roku 1973 komunistická Strana zakázala činnosť zväzu z dôvodu, že Rómovia neboli národnostnou menšinou (Liégeois, 1995,s134).

Základnou smernicou preriešenie „ cigánskej otázky“, ako sa v tom čase zvyklo nazývať pozdvihnutie zaostalej kultúrnej a sociálnej úrovne Rómov, bolo uznesenie vlády SSR č. 94 z 18. februára 1972 „ O stave a perspektívnom riešení cigánskej otázky do roku 1980“. Ťarcha práce bola na národných výboroch. Ukladalo sa im vytvoriť politické, organizačné a kádrové opatrenia na jeho úspešnú realizáciu. Išlo o vytvorenie komisií rád NV pre otázky rómskych obyvateľov, sekretariátov týchto komisií. Vznikali aktívny komisií, ktorých členmi sa stali vyspelí Rómovia. Ich náplňou bola agitačná a organizačná práca medzi rómskymi obyvateľmi. Už po dvoch rokoch sa konštatovalo, že Národné výbory si osvojili zásady uznesenia (Bubelíny,1984, s 17).

Značné zanietenie si vyžadovalo takisto organizovanie kurzov pre negramotných, lekárske vyšetrenia, hygienické prehliadky, očkovanie, eliminácia epidémií, odšívavenie tisícov rómskych detí i dospelých. Preto značné náklady, slabé výsledky viedli ku sklamaniu a ochabnutiu aktivity (Jurová,1993, s. 39).

V nasledujúcich rokoch prevládla kultúrno-osvetová práca, organizovanie školení, kurzov, avšak s minimálnymi výsledkami. Aj napriek dlhotrvajúcemu úsiliu štátu o usadenie všetkých potulujúcich sa Rómov a o zmenu ich životného štýlu bol výsledok nepatrný. Neúspech realizácie nariadení upravujúcich život Rómov spočíval hlavne v tom, že

iniciatíva prichádzala vždy zhora a bola vykonávaná násilne. Aj keď sa nariadenia postupne zmierňovali, vždy obsahovali diskriminačné a represívne prvky. Ani jedno nariadenie nerešpektovalo prirodzený naturel a kultúrne danosti Rómov. Rómovia za takýchto okolností nemali záujem a ani potrebu zmeniť svoj život k lepšiemu (z pohľadu majority) a spomínané nariadenia chápali ako nutné zlo, ktorému sa usilovali vyhýbať do tej miery, nakoľko to len bolo možné (Vašečka, 2002 s. 41).

„ Zásady celoštátnych sociálno – politických opatrení v starostlivosti spoločnosti o cigánske obyvateľstvo „ boli schválené Predsedníctvom vlády ČSSR uznesením č. 21 v roku 1976 (Bubelíny,1984,s.17).

V uznesení vlády SSR č. 141/ 1980, ktoré bolo prijaté k „ Správe o súčasnom stave a dosiahnutých výsledkoch v starostlivosti o cigánskych obyvateľov“ boli vyslovené pozitíva i negatíva. Pozitívom bolo zvyšovanie zamestnanosti, úspešné zaškolenie v predškolských zariadeniach a pomerne vysoké zariadenie 15 ročného dorastu do učebného pomeru. Správa však konštatovala i neúspechy a problémy v školskej a mimoškolskej výchove, narastajúci trend protispoločenskej činnosti, a to najmä u mladistvých. V roku 1981 vláda SSR svojim uznesením č.90 schválila „Aktuálne úlohy v starostlivosti o cigánske obyvateľstvo“. V porovnaní s predchádzajúcimi úlohami a návrhmi riešenia problémov rómskeho etnika sa objavila potreba hľadania účinnejších foriem práce a posilnenia boja proti alkoholizmu. Veľké zmeny priniesla revolúcia v roku 1989, pred týmto rokom Rómovia neboli uznávaní ako národnostná menšina. Režim reálneho socializmu veril , že zlepšením sociálnych podmienok Rómov sa zmení aj ich správanie a podarí sa prekonať negatívne javy spojené s príslušnosťou marginalizovanej skupine obyvateľstva. V tomto duchu boli koncipované aj legislatívne opatrenia štátu. Úsilie sa sústredilo na likvidáciu zaostalých rómskych osád, na riešenie ekonomickej situácie rómskych rodín, problematiku zamestnanosti a rôznych foriem sociálnej podpory. Konceptne sa prístup komunistického štátu opieral o opatrenia ako sociálna asimilácia, organizovaný rozptyl a integrácia rómskeho obyvateľstva do majoritnej spoločnosti (Vašečka, 2000.s.196).

V 1990 vznikol pre potreby Rómov Zákon SNR o úradnom jazyku v SR z 25. 10. 1990, Ústavný zákon FZ ČSFR – Listina základných práv a slobôd z 9. 1. 1991 a Ústava SR, prijatá SNR 1. 9. 1992. Uznesenie vlády č. 153/91 z 9. apríla 1991 obsahovalo Zásady vládnej politiky Rómom v prílohe aj ich rozpracovanie v rezortoch školstva, kultúry, práce a sociálnych vecí, financií a popri ministroch uvedených rezortov vláda uložila zabezpečiť realizáciu Zásad aj ďalším ministrom – pre hospodársku stratégiu, vnútra, zdravotníctva,

výstavby a stavebníctva. Novšia Konceptia prístupu k občanom vyžadujúcim osobitnú starostlivosť nachádzajúca sa v Uznesení vlády č. 310 z roku 1996 do značnej miery vychádzala z predchádzajúcej. Jedným z jej výsledkov bolo vytvorenie Úradu splnomocnenca vlády pre SR pre občanov vyžadujúcich osobitnú starostlivosť. Konceptčné zámery boli prijaté Uznesením vlády č. 796 v novembri 1997. Nová vládna koncepcia analyzovala rómsku problematiku na Slovensku a jej možné riešenia, hovorila o jej riešení v iných krajinách a informovala, ako budú aktivity financované zo štátneho rozpočtu do roku 2002. (Konceptčné zámery, 1997, s.23).

Dňa 27. septembra 1999 prijala vláda SR Uznesenie č. 821/1999 k stratégii vlády SR na riešenie problémov Rómov rómskej národnostnej menšiny a súboru opatrení na jej realizáciu – I. etapa. V stratégii bola dobre rozpracovaná oblasť kultúry a vzdelávania. V kapitole o sociálnej oblasti boli pomenované ako hlavné problémy rómskej populácie – nezamestnanosť a nedostatok pracovných príležitostí na trhu práce.

Rozpracovanú stratégiu vlády SR na riešenie problémov rómskej národnostnej menšiny do súboru konkrétnych opatrení na rok 2000 – II. etapu schválila vláda SR na svojom uznesení 5. mája 2000. Stratégia vychádzala z občianskeho princípu, avšak zdôrazňoval aj pozitívnu stimuláciu rómskeho obyvateľstva, ktorú možno v niektorých konkrétnych oblastiach chápať ako opatrenie, ktoré v budúcnosti povedie k pozitívnej diskriminácii. Podľa nej je kritickou oblasť ľudských práv, výchovy a vzdelávania, nezamestnanosti, bývania, sociálna oblasť a oblasť zdravotného stavu (Vašečka, 2000, s.196-199).

V roku 2003 bolo prijaté uznesením vlády č. 278/2003 „Vyhodnotenie priorít vlády SR vo vzťahu k rómskym komunitám za rok 2002 zo dňa 23. 4. 2003, Stratégie vlády SR na riešenie problémov rómskej komunity za rok 2001“, vypracované „Základné tézy koncepcie politiky vlády SR v integrácii rómskych komunít“. Tie obsahovali aj priority v oblasti vzdelávania, (umožniť existenciu rôznych foriem predškolských zariadení prístupných pre deti a ich rodičov, otvoriť systém špeciálnych škôl a možnosťou reintegrácie žiakov do základných škôl, vytvoriť flexibilné, kultúrne a primerané učebné prostredie, doplniť súčasné pedagogické dokumenty o rôznych aktivitách, orientované na národnostnú identitu Rómov, implementovať multikultúrnu a protipredsudkovú výchovu). V tom istom roku boli zavedené vyrovnávacie opatrenia v koncepcnom materiály „ Základné tézy koncepcie politiky vlády SR v integrácii rómskych komunít“, ktorý vypracovala Splnomocnenkyňa vlády pre rómske komunity a bol schválený vládou SR.

(Pištová, 2006).

Štát vzhľadom na presvedčenie, že problémy Rómov pramenia z ich sociálnej zaostalosti sústreďoval svoju pozornosť na sociálnu, zdravotnú a vzdelanostnú problematiku, ktorú chcel riešiť v kontexte sociálnej, kultúrnej i etnickej asimilácie. Rómovia paternalizmus štátu akceptovali, zvykli si na výhody a dokonca sa ich naučili v plnej miere využívať.

3 OSVETOVÁ PRÁCA PRE RÓMSKE SPOLOČENSTVO V MESTE POPRAD

3.1 Formy osvetovej práce v súčasnosti v Poprade

Približne na 49 stupni severnej zemepisnej šírky a 20 stupni východnej zemepisnej dĺžky sa rozkladá tretie najväčšie mesto východného Slovenska, (10 najväčšie mesto na Slovensku) mesto Poprad s počtom obyvateľov 53 496. Mesto Poprad leží na Spiši. Spišom je historické územie severovýchodnej časti Slovenska. Poprad leží v širokej rovnomennej, vysoko položenej kotline na oboch stranách rieky Poprad. Kataster má nepravidelný hviezdicovitý tvar s rozlohou 63,05 km². Mesto Poprad vzniklo spojením 5 spišských miest do jedného „ veľkého Popradu“. Ide o dnešné mestské časti: Matejovce, Spišská Sobota, Veľká, a Stráže pod Tatrami. (Chalupecký, 1998).

V tomto meste žije približne 1 870 obyvateľov rómskej národnosti. Občania rómskej národnosti žijú v jednotlivých lokalitách mesta. Žijú v rodinných domoch, v bytových domoch, ale aj v sociálnych bytoch. Množstvo Rómov žije na hranici životného minima, hmotnej núdze až chudoby. Mnohí z nich sú nezamestnaní, najmä pre veľmi nízku vzdelanostnú úroveň. Jedným zo závažných problémov je školská dochádzka školopovinných detí, osobná hygiena a ich nízka životná úroveň. (Pištová, 2006).

Veľký prínos v oblasti osvetu v meste Poprad nastal 18. marca 2002, kedy vzniklo občianske združenie Korene so zámerom prispieť svojou činnosťou k zlepšeniu kvality života Rómov žijúcich na území mesta Poprad, i v jeho mestských častiach. Medzi hlavné činnosti združenia patrí organizovanie výchovno – vzdelávacích programov (kluby záujmových činností rómskych žiakov, zapojenie šiestich rómskych asistentov do vzdelávacieho programu Školy dokorán, (prevencia, podpora a nástojenie na kvalitnej bezplatnej predškolskej výchove, na funkčnosti systému špeciálneho vzdelávania, nadväzovanie vzťahov s členmi rómskych komún. Zaujímanie sa o ich problémy, výchova dospelých v oblasti ľudských práv, sociálnych otázok, v otázkach nezamestnanosti; rozvíjanie religiozity a teda etického správania sa Rómov, protidrogová výchova, sexuálna výchova - k rodičovstvu, výchova k úspešnému rodinnému hospodáreniu, hygiene a ďalšie druhy poradenstva či už rodinného, právno-sociálneho alebo duchovného). a Združenia mladých Rómov a ich pôsobnosť v školských kluboch

základných škôl: ZŠ – Francisciho ZŠ, ZŠ– Letná, ZŠ – Jarná, ZŠ – Tajovského, ZŠ – Matejovce). V participácii s Mestom Poprad realizuje občianske združenie projekt „Vzdelávanie ako faktor znižovania rizika vzniku sociálnych udalostí u Rómov“, ktorého cieľom je vhodnou formou a metódami vzdelávať Rómov. Témy vzdelávania sú zamerané na zdravotno – osvetovú prácu, plánované rodičovstvo, výchovu k rodičovstvu, vedenie domácnosti, varenie, pečenie, ručné práce, voľno-časové aktivity v čase letných prázdnin pre rómske deti, letný tábor pre deti zo sociálne slabších rodín. Združenie realizuje aj rôzne kultúrne a športové aktivity ako je: Deň Rómov, festival rómskej kultúry, rómska paleta, vedenie rómskeho tanečného súboru v spolupráci s rómskymi asistentmi ZŠ v Matejovciach, podporuje futbalový klub AC Roma a pod. Prioritou združenia je komunitná sociálna práca dobrovoľníkov zameraná na prekonávanie bariér na úrovni sociálnych väzieb medzi členmi v rámci vlastnej rómskej komunity – minoritnej spoločnosti, ako aj na úrovni sociálnych väzieb a špecifického postavenia komunity v rámci širšieho sociálneho prostredia – majoritnej spoločnosti (Pištová, 2006).

Pre skvalitnenie, rozšírenie a posilnenie týchto činností nastala potreba zriadiť komunitné centrum práve v lokalite, kde je rómske etnikum najviac koncentrované. Centrum začalo aktívne fungovať v máji 2005, zriadila sa kancelária komunitného centra a vytvorilo sa jedno pracovné miesto pre koordinátora aktivít komunitného centra. Toto centrum otvorilo nové možnosti Rómom, keďže napomáha odstraňovať príčiny ich znevýhodnenia, a zabezpečuje im prístup k vzdelávaniu, zabezpečuje osvetu zdravotnej starostlivosti, vedie k zabezpečeniu adekvátneho bývania a k životu v usporiadanej rodine. A v neposlednom rade poskytuje konziliárne a poradenské služby pri riešení ťažkých životných situácií, v ktorých sa mnohí Rómovia nachádzajú. Odbor sociálny prostredníctvom sociálnych pracovníkov, rómskych asistentiek, dobrovoľníkov OZ Korene, dlhodobo s touto skupinou pracuje s cieľom prispieť k zlepšeniu kvality ich súčasného života, a to formou výchovných, vzdelávacích, zdravotných, osvetových a kultúrnych aktivít. (Pištová, 2006).

Veľká zmena nastala v apríli 2004, kedy mesto Poprad sa stalo jedným z členov partnerstva sociálnej inklúzie subregiónu Stredný Spiš. Partnerstvu predchádzalo zriadenie oblastného riadiaceho výboru fondu sociálneho rozvoja pre oblasť Poprad – Levoča. Východiskom pre tvorbu stratégie fondu, ako aj partnerstva bolo uvedenie si postavenia a definovanie tvorcu, nositeľa, reprezentanta a garanta. Je ním partnerstvo sociálnej inklúzie pre okresy Poprad a Levoča, ktoré samo seba chápe a definuje ako formálne záujmové zoskupenie ľudí, riešiacie problémy chudoby v subregióne, nezávislé

združenie predstaviteľov (zástupcov) verejnej správy, samosprávy, zamestnávateľov a mimovládnych organizácií. (Pištová, 2006).

Ide o formálne subregionálne partnerstvo verejnej správy, tretieho sektoru a súkromného sektoru, riešiacie otázky chudoby a exklúzie. Strategickými cieľmi partnerstva sa stali: zlepšenie prístupu k zdravotným službám prostredníctvom lokálnych terénnych zdravotníckych pracovníkov, zabezpečenie prepojenosti a kooperácia terénnych sociálnych, komunitných a ostatných terénnych aktivít v subregióne, realizácia účinnej osvetvy pre oblasť hygieny, prevencie chorôb, sexuálnej výchovy a predchádzanie závislostiam cielene pre cieľové skupiny detí, mládeže a dospelých, podpora aktivít zameraných na zachovanie pôvodnej kultúry a zachovávanía kultúrnej identity Rómov. (Pištová, 2006).

Výchovné a vzdelávacie špecifické ciele pre túto časť rómskeho spoločenstva tvoria najmä tieto okruhy a problémy:

Odstraňovanie základnej negramotnosti,

Znižovanie neúspešnosti rómskych detí najmä v prvých ročníkoch,

Prekonávanie absentovania detí v škole zabezpečením pravidelnej školskej dochádzky,

Prekonávanie kultúrnej, vzdelanostnej a sociálnej zaostalosti Rómov, uskutočňovaním vhodne zameranej a pre nich potrebnej osvetovej práce /zdravotnícka osвета, rodinná výchova, praktické vzdelávacie kurzy/.

3.2 Kultúrna a osvetová činnosť pre Rómov v meste Poprad

Začiatky kultúrno – osvetovej práce pre rómske spoločenstvo v Poprade siahajú do roku 1945. Ako sa dozvedáme z rukopisu Zuzany Kollárovej o Rómoch v našom meste po roku 1945: Napriek tomu, že v minulosti patrili spravidla medzi tých najbiednejších a boli účastní aj tých najväčších udalostí v živote mesta Poprad. Nepochybne ich väčší počet v meste súvisel s predpokladanou prosperitou v tatranskej oblasti. Najviac sa preslávili rómski hudobníci. Keď 8. decembra 1871 Popradčania očakávali príchod prvého vlaku, na peróne novopostavenej staničnej budovy hlučne vyhrávala rozjarená rómska kapela. Nevedno presne, kedy hrával v Huszovom parku slávny primáš František Balogh (1850-1932 – Šahy). Tento hrával aj v Novom Smokovci, v Moskve, Paríži, Viedni a Budapešti. Rómami vo Veľkej sa stretol na svojich cestách český spisovateľ Václav Karel Krofta a v knihe Pod Tatrou – Črty ze slovenské cesty (1922) napísal: „První co mne upoutalo na

pude slovenské, bili cikáni, roztrhaní, čilí černovlasí a tmavoocí chlapi, prosíci o cigaretu žadoníci a peroucí se o přízeň turistů.“ V mezivojnovom období a po vzniku 2. svetovej vojny sa sťažili životné podmienky najmä Židom a Rómom. Ako sa zdá, najväčšie problémy malo mesto v roku 1935-1938. Podľa archívnych dokumentov: V roku 1941 – pobúrili tatranskú verejnosť pohľadnice Vysokých Tatier, na ktorých bol pohľad na Panorámu Tatier v popredí zo skupinou Rómov a ich kolóniou pri Veľkej Lomnici. Mali názov Vysoké Tatry – Cigánska vesnice a boli od českého fotografa DIETZA.

Kultúrno-osvetová práca s rómskymi obyvateľmi tvorí výraznú súčasť spoločenského úsilia o všestranné pozdvihnutie spôsobu života tejto komunity. V oblasti mimoškolskej osvetovej činnosti a vzdelávania ide o organizovanie kurzov pre negramotných v osvetových zariadeniach podľa učebných osnov. A organizovanie individuálne vzdelávacej formy, ako sú prednášky, besedy a večery otázok a odpovedí s aktuálnymi témami o výchove detí, dôležitosti školskej dochádzky, o škodlivosti pitia alkoholu a hygienického minima. Pokračovať v organizovaní praktických kurzov pre rómske ženy, (kurzy šitia, varenia, vedenia domácnosti, výchovy k rodičovstvu a podobne.). Niektoré mladé Rómky po skončení kurzu sa stali dobrými kuchárkami, šikovnými krajčírkami, zručnými gazdinkami. Na úseku záujmovej umeleckej činnosti zapájať rómske deti a mládež do všetkých súborov a krúžkov záujmovej umeleckej činnosti, a samotným rómskym súborom poskytovať metodickú pomoc. Organizovať besedy o knihách a čitateľské krúžky získavať rómskych obyvateľov za pravidelných návštevníkov knižníc. Výchova a prevýchova rómskych občanov sa musí stať vecou všetkých obyvateľov obce, kde Rómovia žijú. Len v tomto prípade môže prostredie pôsobiť ako pozitívny výchovný činiteľ. Osvetovú prácu treba využiť nato, aby občan aktívnou činnosťou a účasťou na vzdelávacích a záujmových aktivitách získaval dôveru vo vlastné sily. Práca s rómskym obyvateľstvom je procesom neustáleho hľadania metód a foriem práce, diferencovaného prístupu k nim, je dlhodobým procesom, na ktorom sa v komplexnom pohľade musí podieľať celý systém inštitúcií a organizácií. Osvetové zariadenia majú priestor pre svoje pôsobenie vo sfére voľného času a v oblasti mimoškolskej výchovy a vzdelávania. Ako hlavná platí zásada dobrovoľnosti. Kultúrno-osvetová práca s rómskymi obyvateľmi tvorí výraznú súčasť spoločenského úsilia o všestranné pozdvihnutie spôsobu života tejto komunity. Využíva prostriedky kultúry na ich spoločenskú integráciu prostredníctvom kultúry a osvetovej činnosti sa vytvára priaznivá spoločenská klíma na prekonanie izolácie medzi občanmi. Sústava kultúrnych a osvetových zariadení je základňou kultúrneho života miest.

Vývoj vzdelávacej, kultúrnej a osvetovej práce Rómov a ich spoločenské aktivity boli najviac podporované po roku 1989. Súčasná podoba osvetového systému je výsledkom historického vývoja. Osvetová práca v každom období reagovala na rozvíjajúce sa potreby našej spoločnosti.

Dňa 21. marca 1990 vznikol Okresný výbor strany integrácie Rómov v Poprade. Predsedom bol Rudolf Čonka. Úlohou tejto organizácie je viesť svojich členov k postupnému vylepšovaniu celkovej úrovne spoločenského života (noviny Poprad – 06.03.1991).

V roku 1991 prijala vláda Slovenskej republiky dokument – Zásady politiky vlády Slovenskej republiky k Rómom, ktorým potvrdila etnickú svojbytnosť Rómov. Ako národnosť získali Rómovia právo na výchovu a vzdelávanie v rómskom jazyku, právo na rozvoj vlastnej kultúry.

Podtatranské osvetové stredisko v Poprade sa aktívne podieľalo na kultúrno - osvetových aktivitách zamerané na skvalitnenie života rómskeho obyvateľstva v rámci regiónu.

Od marca 1991 pracuje pri regionálnom kultúrnom stredisku v Poprade rómska folková formácia Hangos pod vedením známeho pesničkára Števa Šantu. Umelecký vedúci, ktorý nie je Róm, dopĺňa popradská manželská dvojica Július a Zdena Pištovci, ako aj Košičan Roman Dani. Táto folková kapela využíva typické prvky rómskej muziky, ako napríklad rozložené akordy, či disharmóniu. V ich piesňovej tvorbe nájdeme čardáše typické „halgatos“, ale aj samby a ďalšie rytmy. Vzácnosťou je vlastná tvorba prevažne s ľúbostnou tematikou. Cieľom tejto skupiny je čo najviac vystupovať a dostať sa do povedomia rómskeho aj nerómskeho publika a prezentovať tým rómsku kultúru (Noviny Poprad 6. august 1991).

V roku 1990 vzniklo v spolupráci s Podtatranským osvetovým strediskom občianske združenie „Romipen „, pod vedením pracovníčky osvetu pani Jolany Husárovej. Združenie Romipen, združuje Rómov pod Tatrami. Vo svojich stanovách má kultúrno osvetovú činnosť s rómskym obyvateľstvom. Občianske združenie v spolupráci s Podtatranským osvetovým strediskom, Mestským úradom v Poprade, odborom sociálnym pripravovalo rôzne kultúrne a osvetové podujatia a aktivity.

Občianske združenie Romipen začalo aktívne pracovať od svojho vzniku. V tom istom roku uskutočnilo súťaž v speve „ Kale jakha“, (čierne oči). Súťaži predchádzal výber talentov, ktorý sa konal na školách a najlepšie talenty rómskej mládeže boli vybraté a prezentovali svoj talent v samotnej súťaži. Na festivale rómskej kultúry sa tradične

prezentujú rómske súbory a skupiny: Deti Kesaj z Kežmarku pod vedením H. Akimovej, Lol'i rokľica (červená sukňa) z Veľkej Lomnice pod vedením pána Precáka, Čercheň (hviezda) z Popradu, pod vedením J. Husárovej, Kerekica (koliesko) z Lomničky, hudobná skupina 7xD, zo Slovenskej Vsi, Kež – Kečap z Kežmarku, Benga Boys, Podhorany, tanečná skupina z Liptovskej Tepličky Rotas, La Roma z Popradu, tanečná skupina Barbie z Hrabušíc, spevácka skupina Deti Vetra zo Spišského Štiavniku. (Pištová, 2006).

Poslaním súťaže Čierne oči – Kale Jakha je aktivácia a propagácia detskej a mládežníckej populárnej a ľudovej hudby v regióne, zvyšovanie jej úrovne a hľadanie nových talentov. Veľké množstvo rómskych detí má vrodenný spevácky talent, ale veľa z nich nie je podchytených a zapojených do krúžkov a súborov záujmovej umeleckej činnosti a svoj voľný čas nevyužívajú zmysluplne. Spevácka súťaž Kale Jakha dáva možnosť získať množstvo talentov pre folklórne súbory a ďalšie krúžky záujmovej umeleckej činnosti a tým sa prezentovať na verejnosti. Kultúrno osvetová práca s rómskymi obyvateľmi tvorí výraznú súčasť spoločenského úsilia o všestranné pozdvihnutie spôsobu života tejto komunity. Táto skupina obyvateľstva má právo, ale aj povinnosť prezentovať svoju inakosť smerom k majoritnej spoločnosti. Je dôležité nájsť model ako navonok ovplyvňovať majoritu, aby pochopila, že táto skupina obyvateľstva má isté tradície, zvyky, ktoré dodržiava a ktoré by majorita mala rešpektovať, ak ich spozná.

Využíva prostriedky kultúry na ich spoločenskú integráciu prostredníctvom kultúry a osvetovej činnosti sa vytvára priaznivá spoločenská klíma na prekonanie izolácie medzi občanmi.

Od roku 1991 prebieha výstava výtvarných prác „ Rómska paleta očami rómskych detí“, kde sa prezentujú rómske deti zo základných škôl, špeciálnych základných škôl z okresov Poprad, Levoča, Kežmarok. Cieľom tejto výstavy výtvarných prác je, aby sa rómske deti naučili narábať s farbami a štetcom a získali tak technické zručnosti. Vzhľadom ku skutočnosti, že deti nie sú limitované nijakou špecifickou metódou, naopak majú svoj priestor na prejav a realizáciu svojej fantázie rôznymi výtvarnými technikami, ich práce sú kreatívne vo svojej farebnosti, rôznorodosti využívania maliarskych techník a materiálov, v samotných témach. Rómske výtvarné umenie je najmä výtvarným umením talentovaných amatérov. Udržiavanie aktívneho záujmu o výtvarné umenie vo všetkých jeho formách a spôsoboch používania, o umelecké cítenie, vylepšenie estetického cítenia a vnímania.

Poskytnutie priestoru pre sebarealizáciu, pre plnohodnotné využívanie voľného času rómskych detí. Na vernisáži a samotných výstavách sa zúčastňujú rómsky žiaci, ktorí vidia úspechy svojich rovesníkov a sú tak motivovaní aj oni k danej aktivite. Rómska paleta búra mosty zaužívaných predsudkov. (Pištová, 2006).

V regióne Popradu sa každoročne od roku 2001 koná kultúrny program venovaný „Dňu Rómov.“ 8. apríla. Dňa 22. 10. 2003 sa uskutočnil v Poprade „Deň rómskeho umenia“ v réžii Veľvyslanca EÚ na Slovensku, Prešovského samosprávneho kraja, Podtatranského osvetového strediska v Poprade, Asociácie pre kultúru, vzdelávanie a komunikáciu a Komunitného centra ZOR z Kežmarku, pod záštitou ministra zahraničných vecí SR Eduarda Kukana, garantom bol predseda Prešovského samosprávneho kraja Peter Chudík. „Deň rómskej histórie a umenia“ sa prezentoval v rôznych oblastiach od fotovýstavy, výstavy kováčskych remesiel, seminár k téme História, identita, zvyky a tradície Rómov, prednášky odprezentovali známe osobnosti z oblasti romistiky ako je PhDr. Eva Davidová, PhDr. František Godla a Mgr. Józef Ravasz. Prezentovali sa mladé talenty v oblasti tanca, spevu a pod.. Tento deň rómskej kultúry a umenia bol ukončený koncertom známej rómskej speváčky Idy Kellerovej. (Pištová, 2006).

Rómovia ako objekt fotoreportáže alebo umeleckej fotografie samotných Rómov sú dosiaľ v periódach alebo na výstavách skôr výnimkou. Častejšie sú Rómovia objektom nerómskych fotografov. So vznikom rómskych periodík sa však začína rozvíjať aj táto oblasť tvorby Rómov. Prvou fotografickou výstavou rómskeho autora na Slovensku sa prezentoval 24. 9. 1998 Mgr. Józef Ravasz, rómsky básnik a publicista. Jeho súbor farebných fotografií pod názvom „ Slzy Cigánov“, je cyklom dokumentov z tragických okamihov v obci Jarovnice tesne po povodniach v auguste 1998. Výstava sa konala v Trnave. Dňa 23. 11. 1999 vystavoval fotografie na výstave pod názvom „ Rómsky Holokaos in Memoriam“ v Kežmarku a 22. 10. 2003 vystavoval fotografie „Rómovia očami Rómov“ v Dome fotografii v Poprade. (Pištová, 2006).

Rómske etnikum predstavuje osobitné kultúrne spoločenstvo, ktoré sa svojimi špecifickými prejavmi existencie odlišujú od väčšinovej spoločnosti Slovenska. Kultúra môže vstupovať ako prostriedok vzájomných kontaktov i ako izolácie príslušníkov toho, ktorého kultúrneho spoločenstva. Rómska kultúra, rómske tradície, identita to je niekoľko elementov, ktoré sa dajú zahrnúť pod jeden, takpovediac zastrešujúci pojem „ Romipen“. Romipen je to, čo azda najviac definuje Rómov, ako ľudí, ktorí si svoju originalitu a svojbytnú kultúru nosia so sebou, bez ohľadu na to, do akej zemepisnej šírky až doputovali. Napriek najrozličnejším kultúrnym nánosom, získaným od majoritných

spoločenstiev krajín, v ktorej žijú. „ Romipen“ spája všetkých Rómov a vždy spájalo, žije medzi nimi a umožňuje im bezproblémovú vzájomnú komunikáciu v celom širom európskom priestore (Romano nevo ľil č. 622, s. 8.).

Osvetová práca v meste Poprad sa neustále rozvíja uvedené aktivity v tejto kapitole sa konajú v pravidelných intervaloch a majú už svojich stálych priaznivcov a divákov, stavajú sa obľúbenou súčasťou kultúrneho diania v meste.

4 PRIESKUM OBSAHOVEJ NÁPLNE OSVETOVEJ PRÁCE PRE RÓMSKU KOMUNITU V MESTE POPRAD

V teoretickej časti sme sa zaoberali problematikou osvetovej práce a jej využitím v procese celoživotného vzdelávania a voľno-časových aktivít s rómskou mládežou a deťmi. Venovali sme sa vymedzeniu osvetovej práce a voľno-časových aktivít z aspektu pedagogiky voľného času, andragogiky a z aspektu teórie osvetovej práce, prostredníctvom dostupnej literatúry, potrebnej na spracovanie tejto časti diplomovej práce. Zamerali sme sa na štúdium odbornej literatúry, ako aj na štúdium internetových zdrojov.

V praktickej časti sme si vybrali jednu z osvetových akcií pre rómske spoločenstvo v meste Poprad, konkrétne *Rómsku paletu*.

Skúmali sme:

- 1.vplyv podujatia na prospech a dochádzku žiakov základných škôl,
- 2.vplyv podujatia na popularizáciu rómskej kultúry v popradskej verejnosti,
- 3.vplyv na elimináciu predsudkov voči rómskej menšine,
- 4.akým spôsobom vnímajú a hodnotia podujatie spoluorganizátori z radov pedagógov,
5. ako hodnotí podujatie organizátor - Podtatranské osvetové stredisko

4.1 Ciele a otázky prieskumu

Na základe štúdia odbornej literatúry a realizovaného prieskumu, sme stanovili hlavný cieľ výskumu: Analyzovať význam zorganizovaného podujatia z hľadiska jeho hlavného prínosu pre zúčastnené strany/žiacov a pedagógov/.

Špecifikovaním hlavného cieľa sme dospeli k nasledovným čiastkovým cieľom:

- C1: Zistiť, ako ovplyvnila samotná akcia školskú dochádzku zúčastnených žiakov.
- C2: Zistiť, či došlo k zlepšeniu prospechu zúčastnených žiakov.
- C3: Zistiť vplyv podujatia na zvýšenie záujmu žiakov o mimoškolské aktivity.
- C4: Zistiť či podujatie pozitívne ovplyvnilo vnímanie rómskej komunity/rómskej kultúry v meste Poprad a jeho okolí.

V súvislosti s naplnením stanovených cieľov, sme na zisťovanie relevantných informácií zvolili kvalitatívne postupy.

Preto neformulujeme výskumné predpoklady , ale sme si naformulovali nasledovné výskumné otázky a úlohy:

O1: Malo podujatie vplyv na zlepšenie dochádzky u zúčastnených žiakov?

O2: Podpísala sa účasť žiakov na projekte na samotnom prospechu žiakov?

O3: Zvýšil sa záujem žiakov o mimoškolské aktivity?

O4: Malo podujatie pozitívny ohlas v domácom regióne na vnímanie rómskej komunity?

Výskumné úlohy:

- zachytiť a analyzovať názory učiteľov, organizátora na význam podujatia *Rómska paleta* a jeho dopadov na samotných žiakov a vnímanie rómskej komunity v domácom regióne,
- analyzovať činnosť a zmysel práce v oblasti mimoškolských aktivít ,
- realizovať a analyzovať rozhovory s pedagógmi, ktorí sa zúčastnili daného projektu ako aj s organizátorom.

4.2 Metódy výskumu

4.2.1 Výberový súbor

Výber informantov bol zámerný, cielený. Celkove sme oslovili a napokon aj pracovali so šiestimi, ktorí reprezentovali Popradské osvetové stredisko, pedagógov zúčastnených základných škôl.

Z nášho pohľadu bolo nutné osloviť organizátora a pedagógov základných škôl , ktorí už majú ako krátkodobú, tak aj dlhodobú pedagogickú skúsenosť s mimoškolskými aktivitami zameranými na prácu s rómskymi žiakmi základných škôl. Jedným z oslovených informantov bol samotný organizátor podujatia Podtatranského osvetového strediska v Poprade. Piaty informanti boli oslovení ako pedagógovia jednotlivých základných škôl z regiónu, ktoré sa zúčastnili akcie „Rómska paleta“ aj v minulých rokoch, a ktoré zároveň dosiahli víťazné výsledky – teda zaznamenali úspech tejto akcie a dokážu vyjadriť svoje dojmy a pocity a reakciu zúčastnených žiakov.

Počas vzájomných rozhovorov sme rešpektovali ochranu osobných údajov a diskretnosť pri interpretovaní subjektívnych pocitov zúčastnených informantov. Zúčastnení boli

ubezpečení o zachovaní mlčanlivosti a o nezverejňovaní ich plných mien. Informantov sme označili dohodnutými krstnými menami.

4.2.2 Výskumná metodika

Vzhľadom k charakteru témy, na získavanie relevantných informácií sme zvolili kvalitatívne metódy a postupy, ktoré vyžadovali dlhší a intenzívnejší kontakt s informantmi. Tento výskum je považovaný za pružný typ výskumu, kde výskumník zbiera a analyzuje dáta a z nich vytvára a opäť preveruje závery.“ (Hendl, 2005, s. 50, 51) Dôležitou zložkou kvalitatívneho výskumu je rozsiahly záber zberu dát bez toho, aby na jeho počiatku boli presne vymedzené základné premenné, na ktoré sa budeme zameriavať jednak pri zbere, jednak pri samotnej analýze. Pri tomto type výskumu vychádzame z potreby konštantne - nemenne zanalyzovať presne zadefinovanú oblasť danej problematiky a tak získať čo najväčší počet dát, dôležitých pre ďalšie spracovanie danej témy. Ide o kvalitatívnu logiku výskumu, teda až po získaní dostatočného množstva údajov sa začína výskum zameriavať na jednotlivé pravidelnosti, ktoré sa v týchto údajoch nachádzajú, stanovujú sa predbežné závery, potvrdzujúce sa ďalšími podpornými faktami.

Hlavnou črtou kvalitatívneho výskumu je okrem iného dlhodobosť a intenzívnosť. Pozorovateľ zaznamenáva takmer všetko, čo sa v danom prostredí udeje. Môže zhotovovať aj audiomagnetofónové alebo videové záznamy, ktoré neskôr analyzuje. Počas pozorovania alebo hneď po ňom robí krátke záznamy, píše si poznámky, z ktorých potom skladá celkový obraz o skúmanom prostredí. (Švec a kolektív, 1998, s. 75)

Podľa Straussa a Corbinovej (1999) nie je možné vykonávať kvalitatívny výskum bez určitej dávky zručnosti. Dôležité je mať určitý odstup a dokázať aj kriticky pristupovať k analýze danej situácie, snažiť sa vnímať celú situáciu reálne bez akéhokoľvek skresľovania, dopracovať sa k najdôveryhodnejším faktom pričom treba mať na zreteli dôležitosť abstraktného myslenia. Zodpovedne sme pristupovali k sledovaniu celej problematiky a snažili sme sa využiť svoje doterajšie znalosti a vedomosti, ktoré majú prispieť k objektívnemu podaniu danej oblasti výskumu. Videli sme prácu organizátorov a pedagógov priamo v reáli. /priamy účastník podujatia „Rómska paleta“/. Získali od nich subjektívne pocity, postoje a názory na danú akciu, ktoré nám pomohli pochopiť význam a dôležitosť mimoškolských aktivít zameraných na rozvoj a lepšie vnímanie rómskej komunity v našom regióne.

4.2.3 Metódy a techniky zberu dát

Vo výskume sme aplikovali metódu pološtruktúrovaného rozhovoru. V úvode každého rozhovoru sme objasnili informantovi účel, zmysel a využitie získaných informácií.

„Výhody pološtruktúrovaného rozhovoru spočívajú:

- v princípe zachovanie slobody,
- Informant otvorene bez akéhokoľvek vplyvu hovorí o svojich subjektívnych pocitoch,
- odpovedajúci má priestor k vyjadreniu svojich názorov na zlepšenie, skvalitnenie prípadne

má možnosť navrhnúť inovácie k danej téme rozhovoru.

Pološtruktúrovaný rozhovor nám teda umožní získať komplexné, detailné údaje o pozorovanom jave, udalosti. Pri kvalitatívnej metóde vychádzame zo samotného vnímania danej situácie zúčastnených aktérov /v tomto prípade organizátor, pedagóg, žiak/ za účelom priblíženia sa k ich subjektívnemu vnímaniu celej akcie.

V pološtruktúrovanom rozhovore máme zahrnuté tieto typy otázok:

- na vymedzenie stanoveného problému slúžia metodické otázky,
- nečakané otázky ad – hoc – vznikajú spontánne už na základe zistených skutočností od informantov,
- otváracie otázky - sondujúce, začínajú samotný rozhovor. (Maňák, Švec, 2004,)

Zisťovanie informácií formou rozhovoru prebiehalo medzi nami a informantmi priamo v školskom prostredí, kde boli realizované všetky zúčastnené kresby žiakov. Ďalej sme pokračovali rozhovormi s organizátorom podujatia a to v Spišskej Sobote v Podtatranskom osvetovom stredisku.

4.2.4 Charakteristika informantov

Výber informantov bol zámerný. V súlade s cieľmi sme medzi nimi mali zástupcu hlavného organizátora a pedagógov, ktorí zastupovali súťažiacie základné školy. Pri výbere pedagógov sme uprednostnili tých, ktorí sa ako spoluorganizátori tohto podujatia zúčastňujú pravidelne už niekoľko rokov, pretože sme predpokladali, že ich odpovede budú erudovanejšie a zasvätenejšie. Na ilustráciu charakteristík jednotlivých pedagógov,

uvádzame v biografiách aj vek, ten sa pohyboval v rozmedzí od 28 až po 58 rokov a dĺžku pedagogickej praxe.

Informant č.1 /organizátor – pracovník Osvetového strediska v Spišskej Sobote/

Meno: Juraj

Vek: 52

Pracovníkom osvetového strediska: 12 rokov

Miesto rozhovoru: Priestory osvetového strediska v Poprade - Spišskej Sobote

Charakteristika informanta:

Pán Juraj je samostatný odborný pracovník Podtatranského osvetového strediska s dlhoročnou praxou v organizovaní rôznych osvetových akcií. Jeho vystupovanie môžeme charakterizovať ako vysoko profesionálne s výborným komunikačným prejavom.

Reakcie:

Na naše otázky odpovedal priamo k veci s podrobným opisom prípravy, priebehu ako aj samotnom vyhodnotení akcie.

Informant č.2

Meno: Alena

Vek: 28

Pedagogická prax: 2 roky

Miesto rozhovoru: Základná škola a materská škola v Spišskej Teplici

Charakteristika informanta:

Pre slečnu Alenu bola charakteristická jej otvorenosť, komunikatívnosť, ochota a záujem komunikovať. Ochotne a rada nám prezentovala jednotlivé práce žiakov. Aj keď sama priznala, že ešte nemá dostatočné skúsenosti s mimoškolskými aktivitami v porovnaní so svojimi staršími kolegami, rada sa zúčastní daného výskumu.

Reakcie:

Počas rozhovoru pôsobila veľmi prirodzene a uvoľnene. Jej verbálny prejav bol sprevádzaný mimikou tváre a gestikuláciou rúk.

Informant č.3

Meno: Miroslav

Vek: 37

Pedagogická prax: 8 rokov

Miesto rozhovoru: Základná škola Veľká Lomnica

Charakteristika informanta:

Pán Miroslav sa javil zo začiatku ako veľmi strohý a stručný. Dal nám najavo, že nemá moc času na náš výskum, ale po čase sa úprimne rozhovril o danom projekte. Z jeho odpovedí bolo cítiť zápal pre mimoškolskú aktivitu ako aj samotnú prácu so žiakmi. Zaspomínal zo svojej študijnej praxe na VŠ súvisiacej s mimoškolskými aktivitami a vyzdvihol benefity dnešnej doby v súvislosti s organizovaním podobných podujatí. /komunikačné – masmediálne vymoženosti/. Pána Miroslava sme videli v jeho reálnom pracovnom prostredí – mal práve hodinu so žiakmi. U žiakov mal prirodzený rešpekt a autoritu, ale zároveň pôsobil chápací a prirodzene!

Reakcie:

Zo začiatku pôsobil, ako keby nemal záujem komunikovať, nakoniec sa uvoľnil a komunikoval síce stručne, ale k veci. Náš rozhovor bol dvakrát prerušený telefonátom, ale nemal problém opäť a súvisle nadviazať tam, kde skončil.

Informant č.4

Meno: Henrieta

Vek: 43

Pedagogická prax: 14 rokov

Miesto rozhovoru: Základná škola a materská škola v Matejovciach

Charakteristika informanta:

Pani Henrieta bola veľmi uvoľnená, vystupovala kultivovane. Jej verbálny prejav pôsobil profesionálne z hľadiska spisovnosti a správnej intonácie. Mala pekne zafarbený hlas a ako sama priznala, jej špecializáciou je slovenský jazyk a výtvarná výchova.

Reakcie:

Pani Henrieta, pôsobila celý čas veľmi pokojným a vyrovnaným dojmom. Počas rozhovoru sa priamo pozerala do očí. Niekoľko krát si dala dole okuliare z očí a neskôr si ich opäť nasadila.

Informant č.5

Meno: Daniela

Vek: 38

Pedagogická prax: 3 roky

Miesto rozhovoru: Základná a materská škola v Matejovciach

Charakteristika informanta:

Pani Daniela pôsobí na Základnej škole v Matejovciach ako špecializovaná asistentka – zameraná na rómskych žiakov. Pani Daniela je sama rómskej národnosti. Rozhovor s ňou zanechal na nás veľmi dobrý dojem hlavne kvôli jej úprimnosti, otvorenosti. Nevyhýbala sa žiadnym otázkam. Jej odpovede boli logické a priamočiare. Jej prejav bol miestami sprevádzaný výbuchom spontánneho smiechu, čo prispelo k celkovej uvoľnenej atmosfére. Smiech bol spôsobený vtipnými spomienkami, ktoré sa jej vyjavili, keď tvorila so žiakmi súťažné kresby.

Reakcie:

Pani Daniela v nás zanechala veľmi dobrý pocit, hlavne pre jej schopnosť bezproblémovo a otvorene komunikovať. Netajila sa ochotou pomáhať iným. Náš rozhovor bol raz prerušený žiakom, ktorého prijala s vlúdnyim pochopením, pokojne a jasne s jej prirodzenou trepezlivosťou mu odpovedala na jeho dotaz a potom sa vrátila naspäť k nášmu rozhovoru, pričom nás požiadala, aby sme jej pripomenuli poslednú otázku.

Informant č.6

Meno: Agnesa

Vek: 58

Pedagogická prax: 31 rokov

Miesto rozhovoru: Základná škola Francisciho v Poprade

Charakteristika informanta:

Pani Agnesa patrí medzi najstarších pedagógov v miestnom kolektíve, teda má aj najviac praktických skúseností ako aj pedagogických znalostí aj s mimoškolskými a osvetovými aktivitami. Pôsobila na nás veľmi pokojným a vyrovnaným dojmom. Na odpovede si nechávala patričný čas, aby potom odpovedala k veci, pričom sa snažila podať čo najviac informácií. Jej prejav bol zrozumiteľný a bolo zjavné, že u žiakov mala prirodzenú autoritu.

Reakcie:

Počas našej komunikácie sa niekoľkokrát pozrela do svojho záznamníka, aby si overila správnosť niektorých faktov. Už na začiatku nás upozornila, že nebude mať na nás dost času, aby sme boli čo najstručnejší.

4.3 Plán prieskumu

Prípravná fáza

V tejto fáze sme sa sústredili na získavanie odbornej literatúry potrebnej na vypracovanie diplomovej práce – konkrétne jej teoretickej časti. V teoretickej časti sa venujeme vymedzeniu osvetovej práce a voľno-časových aktivít z aspektu pedagogiky voľného času, andragogiky a z aspektu teórie osvetovej práce. Využívali sme literárnu metódu, prostredníctvom ktorej sme sa oboznámili s pedagogikou voľného času, princípmi, metódami a formami osvetovej činnosti. Čerpali sme z prístupných internetových zdrojov a odbornej literatúry. Samotná prípravná fáza prebiehala v mesiaci október a november roku 2009.

Realizačná fáza

Fáza samotného výskumu bola realizovaná v mesiaci január 2010. Výskum bol sústredený na základné školy v Poprade a na Podtatranské osvetové stredisko. Rozhovory sme robili so šiestimi informantmi, s jedným odborným pracovníkom Podtatranského osvetového strediska v Poprade – Spišskej Sobote a piatimi pedagógmi základných škôl s viacročnou pedagogickou praxou.

Fáza spracovania empirických údajov

Poslednou fázou bola analýza rozhovorov a zápisov zo zúčastneného pozorovania. Zo získaných dát sme vytvorili takzvaný príčinný model. Z analyzovaných údajov sme stanovili prvotnú kategóriu a určili sme jej vzťah s ostatnými jednotlivými kategóriami.

4.3.1 Priebeh výskumného šetrenia

Zúčastnení informanti boli podrobne oboznámení s našim výskumom. Boli im jasne vysvetlené ciele a účel samotného výskumu. Vzhľadom na dodržanie žiadanej anonymity, sú uvádzané dohodnuté krstné mená informantov.

Išlo nám hlavne o to, aby vybraní informanti mali dostatočný priestor na vyjadrenie svojich pocitov, dojmov, objektívneho aj kritického názoru na daný druh osvetového podujatia.

Bolo dôležité ubezpečiť zvolených informantov, že ich odpovede, budú slúžiť výlučne ako materiál pre účely výskumu, ktorý je súčasťou tejto diplomovej práce.

Najprv sme kontaktovali samotného organizátora – teda Podtatranské osvetové stredisko v Poprade, aby nám poskytol propozície k už XIX. ročníku medzi okresnej súťaže výtvarných prác rómskych žiakov zo základných a špeciálnych škôl okresov Kežmarok, Levoča a Poprad a I. ročníka celoslovenskej súťaže pre žiakov základných a špeciálnych základných škôl na Slovensku pod názvom „Rómska paleta“.

Prostredníctvom získaných informácií od organizátora, sme sa sústredili na súťažiacie základné školy, ktoré zaznamenali úspechy v tejto súťaži a na pedagógov, ktorí pripravovali a realizovali daný projekt so žiakmi na svojich školách.

Pred osobným stretnutím sme sa najprv telefonicky spojili s vybranou základnou školou a požiadali kompetentného pedagóga, ktorý mal na starosti daný projekt „Rómska paleta“ o termín stretnutia. Pred samotnou realizáciou pološtruktúrovaného rozhovoru nám každý vybraný informant dal jasný ústny súhlas k zaznamenaniu nášho dialógu na použitie diktafónu. Všetky rozhovory boli nahrávané v priestoroch základných a špeciálnych škôl a v priestoroch Podtatranského osvetového strediska v Poprade – Spišskej Sobote.

V druhej fáze sme magnetofónové nahrávky prepísali. Zároveň sme roztriedili záznamy zo zúčastneného pozorovania. Pri každom informantovi sme zvláštnu pozornosť venovali záznamom o jeho neverbálnych prejavoch, ktoré nám do veľkej miery pomohli pri charakteristike informanta ako aj pri analýze, i interpretácii skúmanej problematiky

V jednej svojej práci M.L.K napr. uvádza: „Ľudská tvár má veľmi bohatý komunikačný potenciál. V prvom rade je dôležitým informátorom emocionálnych stavov. Odráža vzájomné postoje ľudí, ktorí spolu jednájú, poskytuje spätnú väzbu v rozhovore, t.j. odpoveď na to, čo sme druhému človeku prostredníctvom rozhovoru podali. Niektorí bádatelia sa dokonca domnievajú, že z hľadiska sociálnej komunikácie je neverbálny prejav tváre popri slove druhým najdôležitejším prostriedkom pre odovzdávanie informácií v medziľudskom styku.“

Dalo by sa povedať, že slovami vyjadrujeme iba holé fakty, ktoré nám nič nehovoria o vzťahu k vypovedanej skutočnosti. Keď ale slovný prejav doplníme o výrazy tváre, hneď vytušíme, ako sa daný človek cítil v opisovanej situácii, aký mal k nej vzťah a ktorý pocit nám chce priblížiť, či zdôrazniť. Pri realizácií samotných rozhovorov s vybranými informantmi sa teda vnímali aj prejavy neverbálnej komunikácie zastúpenej v týchto podskupinách:

1. Mimike (výraz tváre)
2. Proxemie (priblíženie a oddialenie)
3. Haptike (podávanie ruky a bezprostredný dotyk)
4. Posturologii (reč našich fyzických postojov, držania tela a polohových konfigurácií)
5. Kinezike (reč pohybov)
6. Gestách
7. Reči očí a našich pohľadov
8. Paralingvistike (vrchné tóny reči)

Analýza a interpretácia dát

Kódovanie nám dopomohlo k samotnej analýze dát . „Kódovaním sa rozumie roztriedenie dát smerom k ich interpretácii, konceptualizácii a novej integrácii.“ (Hendl, 2005, s. 246)

Prezentácia výsledkov výskumu, analýza spracovania

Z analýzy pološtruktúrovaných rozhovorov s vybranými informantmi sme si stanovili šesť hlavných skupín, ktoré sa vzťahujú k skúmanej téme.

- 1: Naplnenie hlavných cieľov uskutočneného podujatia
- 2: Pozitívum akcie prejavom na samotnej dochádzke žiakov
- 3: Vplyv podujatia na prospech žiakov
- 4: Zvýšenie záujmu o mimoškolské aktivity zo strany žiakov
- 5: Samotný vplyv akcie na vnímanie rómskej komunity v domácom regióne

1. skupina: Naplnenie hlavných cieľov podujatia.

- Čo bolo hlavným cieľom akcie?
- Došlo k naplneniu stanovených cieľov?
- Aké budú ďalšie predsavzatia, vytýčené nové ciele v oblasti osvetových mimoškolských aktivít?

Čo bolo hlavným cieľom akcie?

Informant č. 1: „Podtatranské osvetové stredisko v Poprade za aktívnej spolupráce s mestskými a miestnymi oddeleniami školstva mládeže a telesnej kultúry si vytýčilo ako hlavný cieľ projektu podnietiť rozvíjanie výtvarnej tvorivosti rómskych detí a nadviazať na predošlé ročníky tejto súťaže. Poslaním tejto výtvarnej súťaže bolo podnietiť schopnosti

rómskych detí, poskytnúť im priestor na seba vyjadrenie sa a inšpirovať ich na zobrazenie tematiky zo života Rómov a touto formou pôsobiť na formovanie ich estetického a umeleckého cítenia. Cieľom súťaže je usmerniť rómske deti k aktívnemu a zmysluplnému využívaniu ich školského, ale aj voľného času. Išlo nám hlavne podporiť vývoj predstavivosti, nových možností a vlastných schopností rómskych žiakov. Dať žiakom priestor pre ich seba vyjadrenie pomocou papiera, farieb, štetca, pastelú či hliny a tak vyjadriť to, čo je najhlbšie v jasných detských očiach a v čistej detskej duši.“

Informant č. 2: „Myslím, že šlo hlavne o to, aby sa aj rómsky žiaci mali možnosť vyjadriť prostredníctvom výtvarného umenia a formou súťaže vyburcovať k čo najtvorivejším predstavám ich fantázie, ktoré podali na papier. Viete, deti / a je to absolútne jedno, či ide o rómske, alebo nie/ sa veľmi radi zapájajú do akýchkoľvek aktivít formou súťaže, kde je možnosť vyniknúť nad ostatnými a byť za to odmenený zaujímavou cenou. Mojich žiakov neustále zapájam ako do vyučovacieho tak aj tvorivého procesu formou hry a súťaže, mám s nimi potom lepšiu spätnú väzbu a všeobecne deti tak reagujú prirodzene – teda bez stresu a obavy z neúspechu.“

Informant č. 3: „No šlo určite o zviditeľnenie predovšetkým mimoškolských aktivít v našom regióne realizovaných pod hlavičkou osvetových stredísk. Zároveň sa pri tom určite podporuje aj fantázia a tvorivosť samotných žiakov. Vytvára sa im i priestor na sebarealizáciu prostredníctvom výtvarného umenia.“

Informant č. 4: „Hlavným cieľom? No určite podporiť aj tieto deti v oblasti výtvarného umenia. Zapojiť ich do procesu súťaže, aby vnímali aj tento druh aktivít a hlavne aby si ich spájali s niečím príjemným a zábavným. Teda aby ste ma rozumeli. Mám tým na mysli, že deti školu berú ako nútené zlo a prostredníctvom týchto mimoškolských aktivít sa to nútené zlo postupne vytráca.“

Informant č. 5: „Podľa mňa šlo o to zapojiť aj rómske deti čo najviac do mimoškolských aktivít. V tomto prípade zameraných na výtvarné práce, čo je žiakom veľmi blízke. Oni totiž veľmi radi tvoria. Majú tak možnosť dať najavo svoje túžby, predstavy, fantázie. Milujú pracovať s rôznymi pestrofarebnými farbami, plastelínou. Ale aby som sa vrátila k vašej otázke. Cieľom bolo určite zviditeľniť aj takouto formou prácu s rómskou komunitou tu v našom regióne. Dať vedieť, že sa s ňou pracuje už v školskom veku, čo je veľmi

dobré. Tieto deti potrebujú vedieť, že je o nich záujem a že nie sú o nič horšie ako iné deti.“

Informant č. 6: „No našim cieľom bolo jednoznačne získať nejaké pekné umiestnenie – bolo z toho síce iba čestné uznanie, ale aj tak sme boli radi, že sme sa mohli zúčastniť. Však to poznáte sám, nie je dôležité vyhrať, ale zúčastniť sa! Samozrejme, že sú tu aj vyššie ciele ako podporiť umelecké sklony u jednotlivých žiakov, dať možnosť, priestor seberealizácie prostredníctvom umenia, či už výtvarného, tanečného, hudobného ... Zároveň bolo dôležité žiakov zapojiť aj do aktivít, ktoré nie priamo súvisia s vyučovacím procesom, ale ktoré sú práve pre to pre žiakov lákavé a radi sa na nich zúčastňujú. Hlavne, keď ide o projekty ako bola Rómska paleta. Projekty prezentované formou hry – súťaže, ktorých sa žiaci veľmi radi zúčastňujú, ak majú možnosť niečo vyhrať a dosiahnuť.“

Analýza odpovedí:

- Z uvedených odpovedí je zjavné, že cieľov bolo niekoľko.
- Všetci informanti sa však vo svojich odpovediach zhodli na niekoľkých spoločných. Išlo hlavne o rozvoj umeleckých sklonov u žiakov a podporu mimoškolských aktivít. Jeden informant uviedol zviditeľňovanie aktivít osvetového centra a ďalší považoval za cieľ získanie prvenstva. Viacerí sa zmienili aj o prínose podujatia v zviditeľnení rómskej komunity v regióne.

Došlo k naplneniu stanovených cieľov?

Informant č. 1:

„Z pohľadu organizátora – teda Podtatranského osvetového strediska jednoznačne áno. Do medzi okresnej súťaže bolo zaslaných 243 výtvarných prác z 18-tich škôl. Z nich porota, vybrala na výstavu 90 prác rôznych výtvarných techník a motívov. Tematika výtvarných prác bola ľubovoľná. Z maliarskych techník boli zastúpené kresby ceruzou, pastelkami, tušom. Grafické práce boli v súťaži zastúpené len ojedinele a to linoryt a papierová monotypia. Z dekoratívnych techník sa objavila papierová a textilná koláž. Plastiky v tomto roku do súťaže neboli zaslané. Po stránke tematickej boli zastúpené rôzne žánre a témy, ktoré sú blízke deťom všeobecne a zvlášť rómskym deťom. V menšej miere to boli zátišia obyčajných vecí, kvety a krajiny, ojedinele boli práce dekoratívne a abstraktné. Boli tam aj portréty detí a výjavy z rozprávok. Najviac boli zastúpené motívy inšpirované detskými hrami, zážitkami zo školy, domácnosti. Najviac sa objavili práce motivované

folklórom – tanec, muzika, svadba, tiež výtvarné práce z prostredia cirkusov a zvierat. Tie boli výtvarne najpôsobivejšie.“

Informant č. 2:

„Úprimne – myslela som, že získame viacero ocenení, ale konkurencia bola veľká. Aj tak sme radi zo získanej ceny a čestnému umiestneniu nášho žiaka. A vlastne, keď na tým tak rozmýšľam a spomeniem si ako bol Patrik – šťastný za pridelený diplom – tak to celé predsa len splnilo svoj účel. Okrem iného všetci zúčastnení žiaci, ktorí sa podieľali na projekte Rómska paleta sa začali intenzívnejšie venovať výtvarnej výchove aj v čase družiny a dobrovoľných krúžkov, čo hodnotím veľmi pozitívne.“

Informant č. 3:

„My sme sa radi zúčastnili projektu akým bola Rómska paleta. Detská získali aj ocenenia, čo bolo pre nich určite významný moment v ich živote. Viete ..pre tieto detí je veľmi dôležité v niečom vyniknúť a byť v tom aj dobrý. Ich práce boli skutočne veľmi kreatívne a na dobrej amatérsko-výtvarnej úrovni.“

Informant č. 4:

„Jednoznačne – aspoň čo sa týka podporenia tvorivosti a výtvarného rozvíjania u našich žiakov. Veľmi nás potešilo čestné umiestnenie našej žiačky. Naši žiaci sa už tešia na ďalšie kolo súťaže, čo hodnotím veľmi pozitívne. Zvýšil sa u nich aj záujem o mimoškolské krúžky so zameraním na tvorivú činnosť a to nie len výtvarného smeru, ale aj hudobného a tanečného. „

Informant č. 5:

„No v konečnom dôsledku áno. Predsa nie každý môže vyhrať, ale už samotná účasť na takejto akcii má pre žiakov svoje čaro. Niektorí žiaci dali najavo svoje sklamanie, že práve ich výtvor nebol ocenení, ale neodradilo ich od výtvarnej výchovy. Naopak sa chcú ešte viac zdokonaľovať v tvorivej činnosti, čo je veľmi dobré. Vedie ich to totiž k tomu, aby svoj voľný čas trávil tvorivou zmysluplnou činnosťou. A o to nám predsa aj šlo?! No nie?....“

Informant č. 6:

„Ako som už pred chvíľkou povedala, pre nás bola dôležitá už samotná účasť. A to, že sa aj naši žiaci so svojimi prezentáciami umiestnili a teda zaujali svojimi tvorivými dielkami je naplnením našich cieľov. Teda na vašu otázku odpovedám jednoznačným „ÁNO“. Žiaci s detskou prirodzenou netrpezlivosťou čakali na verdikt poroty. A po vyhlásení sa všetci tešili z úspechu jednotlivca práve z ich skupiny, čo hodnotím veľmi kladne. Aj takouto formou zapájania sa do podobných projektov sa utužujú vzťahy v kolektíve, čo je pre tieto deti nesmierne dôležité.“

Analýza odpovedí:

- Všetci informanti sa stotožnili s naplnením cieľov projektu „Rómska paleta“
- Nie všetci však videli hlavný význam v získaní prvého miesta. Dôležitá bola samotná účasť a priestor k zdokonaľovaniu sa v sebarealizácii žiakov prostredníctvom výtvarnej tvorivosti.
- Ďalšie pozitíva vidia vo zvýšenom záujme detí o mimoškolské aktivity a v posilnení súdržnosti kolektívu.

Aké budú ďalšie predsavzatia, vytýčené nové ciele v oblasti osvetových mimoškolských aktivít?

Informant č. 1:

„V tomto ročníku súťaže sa znížil počet zúčastnených škôl a tým aj celková úroveň bola tohto roku o niečo nižšia. Porota i organizátori súťaže sú však presvedčení, že táto výtvarná súťaž plní svoje poslanie pri rozvíjaní výtvarnej tvorivosti i estetickej výchovy rómskych detí a napomáha objavovať výrazné talenty. V budúcnosti je však potrebné zvýšiť propagáciu podujatia medzi školami, ktoré navštevujú rómske deti s cieľom zapojiť do súťaže čo najviac rómskych detí. Vypísanie súťaže, jej organizovanie, priebeh a vyhodnotenie je významným prostriedkom zvyšovania úrovne výtvarnej výchovy medzi rómskymi deťmi. Udelenie ocenení najtalentovanejším autorom výtvarných prác ich určite výrazne motivuje do budúcich aktivít oblasti výtvarného umenia. Určite sa budeme naďalej snažiť organizovať a skvalitňovať podujatia typu Rómska paleta.“

Informant č. 2:

„Naším predsavzatím bude určite zapájať sa čo najviac do podujatí organizovaných Podtatranským osvetovým strediskom. Zároveň sa budeme snažiť čo najviac žiakov zapojiť do mimoškolských aktivít, čo považujem za veľmi dôležité. Viete, pre mňa je veľmi podnecujúce keď pracujem na niečom so žiakmi, čo ich skutočne baví a naplňa a nie je to práve samotné učenie. Mimo vyučovacieho procesu – teda v čase krúžkov a mimoškolských aktivít sú žiaci oveľa spontánnejší, otvorenejší a tým aj tvorivejší.“

Informant č. 3:

„Predsavzatia? Ciele? Hm ... Myslím, že každá škola sa snaží vytvárať priestor aj pre aktivity mimoškolského typu, či už prostredníctvom krúžkov zameraných na výtvarnú, umeleckú alebo športovú činnosť. Fakt je, že krúžky vždy fungovali ešte aj za mojich školských čias a nikdy neboli na škodu – človek sa tam naučil veľa zaujímavých vecí a získal často neopakovateľné skúsenosti. My sa bude určite snažiť naďalej poskytovať žiakom čo najširšiu škálu krúžkov, aby sa mohol každý nájsť v tom svojom. Zároveň je dôležité aby došlo k celoplošnej propagácii danej akcie medzi všetkými základnými školami ako aj špecializovanými školami, prípadne aj v rámci celého Slovenska a tým sa zväčšila konkurencia ako aj úroveň podujatia.“

Informant č. 4:

„Naše sú jasné, zapájať čo najviac detí do podobných akcií. Samozrejme nič nenechávame na náhodu a sami organizujeme interné školské súťaže a aktivity zamerané nielen na výtvarnú činnosť, ale aj na tanec, hudbu, divadlo a samozrejme aj šport.“

Informant č. 5:

„Ja to vidím, tak, že aktivity mimo školy, sú pre žiakov veľmi dôležité a preto sa určite budeme aj naďalej zapájať a súťažiť a súťažiť až kým nebudeme najlepším. /smiech/.“

Informant č. 6:

„Predsavzatia? No určite čo najviac účasti na akciách podobného typu. Nové ciele? Určite cieľom každého pedagóga je vzbudiť medzi deťmi záujem o činnosť aj vo svojom voľnom čase o lákavé aktivity a to také, ktorá žiakov bavia a zaujmú. Také v ktorých chcú čoraz viac pokračovať a neustále sa v nich zlepšovať!.“

Analýza odpovedí:

- Z odpovedí vyplýva, že všetci informanti majú záujem o mimoškolské aktivity typu *Rómska paleta*. Chcú sa na týchto aktivitách naďalej zúčastňovať a aktívne zlepšovať.
- Hlavným cieľom organizátorov je zapojiť do podujatia, prípadne do podobných podujatí čo najviac základných, špeciálnych, prípadne stredných škôl a zvýšiť úroveň i popularitu podobných podujatí ako je *Rómska paleta*, ktoré sa organizujú v spolupráci s Podtatranským osvetovým strediskom. Zároveň jednotlivé školy majú ambíciu podobné podujatia spopularizovať a osloviť nimi čo najviac žiakov.

Zhrnutie

Podľa výpovedí informantov, akcia organizovaná Podtatranským osvetovým strediskom v Poprade –Spišská Sobota dlhodobo plní svoj cieľ. Predovšetkým vytvára priestor pre tvorivú činnosť žiakov, vytvára zázemie pre podporu výtvarného cítenia rómskych žiakov, ktorí často krátko z dôvodu nedostatku zdrojov ich rodín nemajú možnosť takejto sebarealizácie v iných zariadeniach mimoškolskej činnosti, zvlášť nie v tých, ktoré sú z finančného hľadiska pre rómske rodiny nedostupné.

Aj keď v r. 2009 bola účasť menšia ako po iné roky, väčšina z opýtaných sa domnieva, že podujatie splnilo svoje poslanie, rozhodne pozitívne ovplyvnilo rozvoj výtvarnej tvorivosti i estetickú výchovu rómskych žiakov a pomohlo pri objavovaní nových talentov.

Zároveň sa vo viacerých výpovediach objavilo konštatovanie, že je potrebné zvýšiť propagáciu daného podujatia medzi školami, ktoré navštevujú rómski žiaci s cieľom zapojiť do súťaže čo najviac žiakov zo škôl z celého Slovenska a tým zvýšiť úroveň pravidelne organizovaného podujatia.

2. skupina: Vplyv akcie na dochádzku žiakov a jej vnímanie zo strany rodičov

- Mala táto aktivita vplyv na samotnú dochádzku žiakov, ktorí sa zúčastnili na projekte?
- Došlo k zlepšeniu dochádzky aj u iných žiakov?
- Ako vnímali projekt rodičia zúčastnených žiakov?

Mala táto aktivita vplyv na samotnú dochádzku a prospech žiakov?

Informant č. 1:

„No na to vám fakt neviem odpovedať! Je to otázka viac pre samotných pedagógov, ktorí sa zúčastneným súťažiacim venovali. Ale myslím, že to tie deti určite bavilo a teda mali aj patričný dôvod navštevovať školu, aby sa mohli potom seberealizovať pri tvorbe svojich prác.“

Informant č. 2:

„A viete, že áno? Deti, ktoré som mala v skupine sa tešili na prácu v dielni. Hlavne na nové techniky, ktoré sme skúšali. Abstinovali iba tí, ktorí boli chorí, alebo mali vážny dôvod neúčasti. Nejaké výrazné zmeny, čo sa týka prospechu sa neprejavili.“

Informant č. 3:

„Ja osobne som nespozoroval žiadnu zmenu, čo sa týka dochádzky a ani prospechu. Aj keď je pravda, že do projektu boli vybraní žiaci, ktorí nemajú problém s dochádzkou.“

Informant č. 4:

„No viete, ak ide o niečo, čo žiakov skutočne baví, tak by to najradšej robili celý deň. To sa samozrejme prejaví aj na samotnej dochádzke a aj na školských výsledkoch, čo je veľmi pozitívne hlavne vzhľadom na dôležitosť vyučovacieho procesu. Aby ste rozumeli: Ak nejaký žiak dlhodobjšie chýba, tak má problém s dohnaním zameškaného učiva, čo je aj potom cítiť v kolektíve ako aj na známkach. Tým slabším žiakom je potrebné sa venovať individuálne, čím sa brzdí napredovanie predpísaného vyučovacieho plánu. Jednoducho žiaci, ktorí sú pozitívne motivovaní napr. aj takouto akciou ako je Rómska paleta a možnosťou nejakej výhry, chodia potom radi do školy.“

Informant č. 5:

„Ja myslím, že áno. Dokonca som mala v skupine súrodencov z ktorých starší chlapec patrila medzi pravidelných záškolákov, ale keď zistil, čomu sa venuje jeho mladšia sestra v našom krúžku, tak začal chodiť aj na vyučovanie, aby potom mohol s nami tvoriť aj on. Naši žiaci dobre vedia, že musia chodiť do školy na každodenný vyučovací proces a až potom sa môžu zapájať do tvorivých projektov, ktoré ich v skutku bavia.“

Informant č. 6:

„Každá takáto aktivita, ktorá žiakov baví a sú v nej doma sa prejaví aj na chuti učiť sa ako aj chodiť do školy. Myslím, že je to známy jav, nie len u rómskych detí ale všeobecne u všetkých! Je to vecou správnej motivácie – jednoducho teraz sa budeme sústrediť na výučbu, aby sme sa neskôr mohli baviť pri tvorivej činnosti, zabavili sa a možno aj niečo vyhrali. Čo sa týka konkrétne tohto projektu Rómska paleta, niektorí žiaci už vedeli do čoho idú, zúčastnili sa už aj predchádzajúcich ročníkov súťaže a teda vedeli, že je nutná aktívna príprava, takže pokiaľ nemali vážny dôvod, tak pravidelne boli aj na vyučovacom procese.“

Analýza odpovedí:

- Na otázku či došlo k zlepšeniu dochádzky a prospechu u zúčastnených žiakov na danom projekte Rómska paleta väčšina informantov odpovedala kladne. Teda, že akcia mala pozitívny motivačný vplyv na dochádzku, prospech vo vyučovacom procese na jednotlivých základných školách. Žiaci sa zúčastnili bežného vyučovania aby sa potom mohli sebarealizovať v tvorivých dielnach na vytváraní súťažných diel.
- U jedného z informantov nebola spozorovaná zlepšená situácie v dochádzke, prospechu žiakov, ale keďže do projektu boli vybraní bezproblémoví žiaci nedošlo ani k zhoršeniu dochádzky ani prospechu.
- Skoro všetci informanti konštatovali dôležitosť správnej pozitívnej motivácie, ktorá zabezpečí, že žiaci sa aktívne zúčastnia výučby, aby sa potom mohli realizovať v tvorivej činnosti, ktorá ich zjavne naplňuje.

Prejavil sa vplyv podujatia „Rómska paleta“ na zvýšení záujmu žiakov o mimoškolské aktivity a či došlo k pozitívnym zmenám vnímania rómskej komunity v domácom regióne?

Informant č. 1:

„Na prvú časť otázky vám neviem odpovedať. Myslím, že viac vám k tomu povedia samotní učitelia. Čo sa týka druhej časti otázky – môj názor je, že áno. Totiž Rómovia vždy boli a sú súčasťou nášho regiónu a umelecká tvorba predsa nerobí žiadne rozdiely. Chcem tým povedať, ak sa vám páči nejaké dielo /napr. obraz, socha, koláž/ - je to o tom, že vás niečím špecifickým oslovilo – bez rozmýšľania, kto je vlastne autor diela. A v tom vidím dôležitosť spájania vnímania a pochopenia spolunažívajúcich etník.“

Informant č. 2:

„Určite áno. Žiaci sa tešili na práce v tvorivej dielni, brali to ako vytúžený relax, niečo čo ich fakt baví a svojím spôsobom aj naplňa. Čo sa týka pozitív vnímania samotných Rómov – je mi ťažko povedať, ale víťazné práce boli vystavované pre širokú verejnosť v regióne a myslím, že sa našli určite aj ľudia, ktorí konštatovali, že tie rómske deti majú tiež svoj prirodzený umelecký talent, ktorí dokáže osloviť každého bez akýchkoľvek predsudkov.“

Informant č. 3:

„Môj názor je, že ani nie! Mimoškolské činnosti sú samozrejmosťou aj bez akýchkoľvek iných aktivít zo strany osvetových stredísk. Teda vždy je to na prístupe daného pedagóga, ktorý krúžok vedie ako dokáže deti prilákať a zaujať, aby sa u žiakov vzbudil trvalý záujem o tvorivú činnosť. Druhá časť otázky, mi nie je moc jasná. Ak ide o umeleckú verejnosť – tak možno áno, ale bežných spoluobčanov to zrejme nijako neovplyvnilo.“

Informant č. 4:

„U našich žiakov určite áno. Strašne radi sa zapájajú do projektov, ktoré ich bavia a „Rómska paleta“ medzi také projekty patrí. Je to asi tým, že deti strašne radi súťažia – je prirodzené, že každý chce byť lepší ako ten druhý, čo ich vedie vždy k lepším výkonom – teda k rozvíjaniu svojej fantázie a tvorivosti. K druhej časti otázky no viete, je to o tom, ako ľudia vnímajú Rómov celkovo. Ak je niekto, ktorí im nedáva žiadnu šancu, nádej, tak to jednoducho nezmeníte! Ale umenie je určite cestou, ktorá dokáže zbúrať akékoľvek bariéry a predsudky voči rómskej komunite.“

Informant č. 5:

„Keď som oznámila žiakom, že je vyhlásená súťaž o najkrajšiu kresbu, maľbu či plastiku a že ich práce budú vystavené a obdivované v galérii a že budú reprezentovať našu školu ako najlepší, tak bez váhania sa mi prihlásilo 16 detí, čo je veľmi pozitívne vzhľadom na to, že mimoškolské aktivity /okrem počítačového krúžku/ zaznamenávajú účasť v počte cca. 8 žiakov. Zlepšenie vnímania Rómov v regióne?? No viete, fakt je, že účasť rómskych detí na projekte ako je „Rómska paleta“ nijako nezmení postoj niektorých ľudí. Možno sa nájdú taký, čo si povedia, že čím viac sa budeme týmto deťom venovať o to viac môžeme čakať, že si budú vážiť nadobudnuté hodnoty – /možno aj obyčajný diplom zo súťaže/ ako aj vzdelanie, ktoré im pomôže začleniť sa do spoločnosti a byť rovnocenným občanom.“

Informant č. 6:

„Počas mojej 31-ročnej praxe sa vždy osvedčili aktivity takého typu ako je Rómska paleta. Tvorivá činnosť je jednou z obľúbených oblastí, do ktorej sa žiaci dobrovoľne zapájajú, lebo im dáva možnosť seberealizácie a dokázať sám sebe, že aspoň v niečom dokážem vyniknúť a byť dobrým. Je to však vecou pedagóga ako dokáže deti nadchnúť pre daný projekt ako dokáže preniesť entuziazmus na žiakov. V našom prípade sa to podarilo, čo svedčí aj hojná účasť /ak to porovnávam s inými krúžkami/ 15 žiakov. Čo sa týka zlepšenie vnímania rómskej komunity v regióne?! No myslím, že by to malo byť vecou hlavne regionálnej politiky. Dosah tejto akcie na zlepšenie vplyvu vnímania rómskej komunity v domácom regióne je fakt minimálny!! /rozpačitý smiech/. Ale fakt, že sa tým zaoberáte vo svojej práci je pre mňa pozitívnym impulzom, že možno časom sa to skutočne zmení, a že cez umenia /rôzneho typu / nájdú ľudia spoločnú cestu bez akýchkoľvek predsudkov k lepšej budúcnosti pre všetkých!“

Analýza odpovedí:

- Zo získaných odpovedí vyplýva, že došlo k zvýšeniu záujmu o mimoškolské aktivity k čomu prispel aj samotný súťažný projekt *Rómska paleta*.
- Na druhú časť otázky nevedeli všetci informanti jednoznačne zodpovedať, keďže ide o problém väčšieho rozsahu a súvisí v celkovom vnímaní rómskej menšiny v regióne. Niektorí sa však zhodli na tom, že umenie je jednoznačne cesta, prostredníctvom ktorej sa dokážu zbúrať predsudky a bariéry k vnímaniu rómskeho etnika.

Ako vnímali projekt rodičia zúčastnených žiakov?

Informant č. 1:

„Rodičia vnímali celý projekt veľmi pozitívne, dôkazom čoho je aj veľká návštevnosť galérie, kde boli vystavované jednotlivé expozície z vybraných prác. Ako každý rodič aj rómski rodičia boli patrične hrdí na svoje talentované deti. Dieťa, ktoré sa zúčastnilo na súťažnom projekte a jeho práca bola vybraná ako výherná, alebo iba zaujala a teda sa dostala medzi vystavované exponáty s nadšením ukazovalo svojim najbližším hrdý výtvar svojho umeleckého snaženia. Do galérie nám tak prichádzali početné skupinky rodičov a príbuzných, ktorí chceli vidieť umelecké výtvary svojich detí.! Určite to na tie deti ako aj na rodičov zanechalo veľmi pozitívny a dobrý dojem, čo je veľmi dôležité pre ďalšie napredovanie talentovaných rómskych detí. Detí, ktoré potrebujú podporu v rozvíjaní

svojho talentu ako zo strany, rodičov, pedagógov tak aj prostredníctvom aktivít osvetových stredísk.“

Informant č. 2:

„Celá súťaž mala u rodičov detí pozitívny ohlas. Rodičia a hlavne tí rómski majú veľmi vrúcny vzťah ku svojim deťom a sú na ne patrične hrdí, keď ide o činnosť v ktorej pozitívne vyniknú. Do nášho tvorivého klubu sa rodičia chodili aj často pozerat', ako ich deti tvoria či už s farbami, pastelkami, tušom. Dokonca som mala pocit, že to tie deti ešte viac motivuje a burcuje k podaniu ešte tvorivejších a pestrejších výtvorov. „

Informant č. 3:

„Čo sa týka našej školy, rodičia sú vždy oboznámení o tom, na akom projekte sa ich detí zúčastňujú. Aj keď si myslím, že niektorí to vôbec nepovažujú za dôležité, ale pre nás je dôležité, že deti trávia svoj voľný čas zmysluplnou činnosťou – v tomto prípade tvorivou umeleckou prácou. „

Informant č. 4:

„Myslím, že rodičia sa k tomu postavili veľmi pozitívne. Vlastne všeobecne ak ide o nejakú činnosť, kde majú ich deti možnosť vyniknúť a formou súťaže sa tak zviditeľniť a aj niečo zaujímavé vyhrať, tak máme podporu rodičov. Dokonca deti chodia navštevovať do jednotlivých mimoškolských krúžkov a tak ich ešte viac podporujú. Myslím, že väčšina rodičov si uvedomuje, že keď trávia čas v škole aj v čase svojho voľna, tak je to pre nich vždy lepšie, ako by sa mali túlať po uliciach a vymýšľať rôzne lapajstvá ... (smiech).

No mali sme aj prípad, kde matka vyslovene dieťaťu zakazovala akúkoľvek účasť na mimoškolských aktivitách, čo malo celkový negatívny vplyv na samo dieťa. Celú situáciu sme riešili prostredníctvom prizvaného psychológa, ktorí rodičom vysvetlil dôležitosť zapájania ich dieťaťa do spoločných činností s ostatnými deťmi. Rodičia sa totiž báli, že ich jediné dieťa bude pod negatívnym vplyvom svojich rovesníkov a tak ho chceli čo najviac izolovať. Pochopili však, že dieťa je tak smutné a hlavne samo – tak matka začala chodiť s dieťaťom na naše mimoškolské aktivity. Sama sa tak presvedčila, že deti na týchto dobrovoľných činnostiach v ich voľnom čase, robia činnosť, ktorá ich fakt baví.“

Informant č. 5:

„Keďže som skoro v dennom kontakte s jednotlivými rodičmi, dobre viem, že nemajú nič proti tomu, ak ich dieťa je viac v škole ako by sa malo potulovať v okolí. Niektorí nemajú možnosť aby deťom zabezpečili napr. drahé farby, pastelky alebo plastelínu, tak sú radi, že túto možnosť im ponúkame my a to prostredníctvom školských krúžkov, ktoré sú organizované mimo vyučovacieho procesu. Rodičia a niekedy aj celé početné rodiny chodia na výstavy diel, ktoré boli vytvorené ich deťmi, na čo sú aj dosť patrične hrdí. Tieto diela vystavujeme buď v rámci školy, alebo prostredníctvom výherných súťažných prác, ktoré sú potom vystavované aj na iných školách.“

Informant č. 6:

„ Ja osobne som nezaznamenala žiadnu negatívnu reakciu zo strany rodičov na daný projekt. Naopak nám rodičia sami deti nosili do jednotlivých krúžkov, aby sa zbytočne nevenovali iným nie moc zmysluplným činnostiam. Rodičia tak majú istotu, že sa ich deti niečo nové naučia aj mimo vyučovacieho procesu a hlavne, že sa učia formou tvorivej činnosti. Viete súťaživosť medzi deťmi je veľmi dôležitá, vedie ich k tomu, aby sa vždy zdokonaľovali a boli ešte lepší v tom čo ich baví ako doteraz.“

Analýza odpovedí:

- Takmer všetci informanti sa zhodli, že rodičia nemali zásadné výhrady na účasti detí na súťažnom projekte *Rómska paleta*, ktoré organizovalo Popradské osvetové stredisko v Poprade – Spišskej Sobote.
- V jednom prípade došlo k odbornému zásahu psychológa, aby vysvetlil rodičom význam zapájania dieťaťa aj do aktivít mimoškolského charakteru, napokon dieťaťu umožnili jeho rast v kolektíve a neizolovali ho od svojich rovesníkov. Rodičia sa nakoniec sami zúčastňovali aktivít, a tak prispeli k podpore tvorivej činnosti ich dieťaťa, čo sa prejavilo pozitívne na jeho umeleckej tvorbe.

5 VÝSLEDKY

Na základe uskutočneného výskumu sme dospeli k nasledujúcim faktom.

5.1 Naplnenie hlavných cieľov uskutočneného podujatia.

Osvetové podujatie organizované Popradským osvetovým strediskom v Poprade – Spišskej Sobote pod názvom *Rómska paleta* zorganizované ako súťaž pre rómskych žiakov základných a špeciálnych škôl pre okresy Poprad, Kežmarok, Levoča patrí už dlhoročne medzi mimoškolské aktivity, ktoré podporujú tvorivú činnosť u rómskych žiakov a umožňujú tak nachádzať nové talenty v umeleckej oblasti.

Pri tvorbe nášho výskumného súboru – vybraných informantov – pedagógov, sme použili kvalitatívnu metódu zberu údajov. Stanovili sme si určité kritérium, ktoré museli oslovení pedagógovia spĺňať z hľadiska odbornej praxe s mimoškolskou činnosťou, aby sme zabezpečili rôznorodosť pre náš prieskum.

Podľa odpovedí zúčastnených informantov podujatie organizované Podtatranským osvetovým strediskom v Poprade – Spišská Sobota splnilo hlavný cieľ, ktorým bolo vytvoriť priestor pre umelecko-tvorivú činnosť, sebavyjadrenie rómskych žiakov zo základných a špeciálnych základných škôl v okresoch Poprad, Kežmarok a Levoča. Aj keď účasť v r. 2009 bola menšia ako po iné obdobia, akcia splnila svoje poslanie, čím je najmä rozvíjanie výtvarnej tvorivosti i estetickej výchovy rómskych žiakov a nachádzanie nových talentov. Podujatie je zároveň dôkazom dôležitosti mimoškolskej výchovy a vzdelávania žiakov.

5.2 Pozitívny dopad akcie na dochádzku a prospech žiakov

Na základe získaných odpovedí jednotlivých informantov malo podujatie vplyv na dochádzku žiakov, čo bolo zo strany pedagógov hodnotené ako veľké pozitívum. Došlo totiž k správnej motivácii žiakov, aby sa pravidelne zúčastňovali na vyučovacom procese a následne v rámci dobrovoľných mimoškolských aktivít rozvíjali svoju fantáziu a umeleckú tvorivosť na súťažných projektoch.

Zúčastnení pedagógovia sa zároveň vyjadrili, že účasť na vyučovacom procese sa prejavila aj na prospechu u niektorých žiakov, ktorí sa zúčastnili daného projektu. Nepochádzalo totiž k častej absencii na vyučovacom procese z dôvodu slabej, alebo žiadnej pozitívnej motivácie.

5.3 Prejavenie sa vplyvu podujatia „Rómska paleta“ na zvýšenie záujmu žiakov o mimoškolské aktivity

V niektorých prípadoch došlo o zvýšený záujem o mimoškolské podujatie aj zo strany žiakov, ktorí pred tým neprejavovali žiadne nadšenie pre tvorivú činnosť v umeleckých dielnach. Súťažné podujatie Rómska paleta bolo pozitívnym impulzom na zvýšenie aktivít v mimoškolských činnostiach. Aktivít ktoré smerovali k zapojeniu čo najviac umeleckých detských talentov ako aj aktivít na hľadanie nových zaujímavejších foriem prezentovanie svojich umeleckých prác. Došlo k vyskúšaniam nových metód v oblasti výtvarných techník ako aj k rozšíreniu ľubovoľných tém a motívov.

Jednotlivé základné a špecializované školy získali možnosť porovnať úroveň umeleckej tvorby žiakov vlastných škôl s konkurenciou, čo brali veľmi pozitívne a ako dôležitý impulz pre dosahovanie ešte lepších súťažných výsledkov.

5.4 Pozitívne zmeny vnímanie rómskej komunity v domácom regióne

Vnímanie rómskej komunity informanti označili ako problém väčšieho rozsahu a súvisí s celkovým vnímaním rómskej menšiny v regióne. Niektorí sa však zhodli na tom, že umenie je jednoznačne cesta, prostredníctvom ktorej sa dokážu zbúrať predsudky a bariéry k samotnému vnímaniu rómskeho etnika. Ďalej väčšina zdôraznila význam a opodstatnenie podujatia Rómska paleta hlavne pre zapojenie rómskych detí do procesu tvorby a tým aj do samotného vzdelávacieho procesu, prostredníctvom pozitívnej motivácie, ktorý je základom pre ich lepšiu budúcnosť.

6 DISKUSIA

Osvetová práca je súčasťou sociálnej práce. Podľa niektorých autorov je vnímaná ako metóda sociálnej práce, ktorou sa zabezpečuje sebarealizácia jednotlivca a vyjadruje sa ňou kreatívna umelecká činnosť.

Pre harmonický rozvoj rómskych žiakov je dôležitá kvalita výchovného prostredia, ako aj ich zapájanie do mimoškolských aktivít. Často sa stáva, že prostredie rodiny nedokáže plniť svoje funkcie vo výchovnom procese. Rómske deti sú v rodine od malička inak stimulované ako nerómske deti, ich osobnosť sa preto rozvíja iným smerom, nie až tak žiaducim v majoritnej spoločnosti. Takmer všetkým rómskym deťom, ktoré prichádzajú na základnú školu bez predškolskej výchovy, chýbajú základné hygienické, zdravotné a kultúrne návyky, nemajú základné pracovné schopnosti ani v rámci sebaobsluhy a nepoznajú dostatočne slovenský jazyk, na ktorého zvládnutí závisí ich úspešnosť vo vyučovacom procese (Dědič, 1982, Jurová, 1994, Říčan, 1998). Liberálny výchovný štýl rómskych rodičov s nízkymi nárokmi a minimálnym používaním zákazov uvoľňuje v deťoch spontánnosť, spôsobuje väčšinu živnosť a hravosť, čo nie sú žiaduce vlastnosti v škole, kde je potrebná disciplína a úmyselná pozornosť (Mesárošová, Orosová, 1995).

Z hore uvedeného nám vyplýva neustála potreba výchovného procesu rómskych žiakov ako aj ich účasť na mimoškolských aktivitách, kde majú možnosť na sebarealizáciu napríklad v tvorivej činnosti. Takým podujatím je aj „Rómska paleta“ – výtvarná súťaž vypísaná pre rómskych žiakov zo základných a špeciálnych škôl pre okresy Poprad, Kežmarok, Levoča.

Na naplnení hlavného cieľa podujatia sa zhodli všetci zúčastnení informanti. Z ich vyjadrení ako napr. „cieľom súťaže je usmerniť rómske deti k aktívnemu a zmysluplnému využívaniu ich školského, ale aj voľného času, podporiť ich vývoj predstavivosti, nových možností...“ alebo „zvýšil sa u nich aj záujem o mimoškolské krúžky so zameraním na tvorivú činnosť“, je zjavné, že podujatie organizované aj mimoškolskými organizáciami v tomto prípade Popradským osvetovým strediskom v Spišskej Sobote majú svoje opodstatnenie a význam.

Konštatovania ako: „Hlavným cieľom? No určite podporiť aj tieto deti v oblasti výtvarného umenia. Zapojiť ich do procesu súťaže, aby vnímali aj tento druh aktivít a hlavne aby si ich spájali s niečím príjemným a zábavným. Teda aby ste ma rozumeli. Mám

tým na myslí, že deti školu berú ako nútené zlo a prostredníctvom týchto mimoškolských aktivít sa to nútené zlo postupne vytráca.“, zjavne vedú k záveru, že samotné deti, vnímajú mimoškolskú prácu, tvorivú činnosť v krúžkoch, v dielňach ako niečo, čo ich baví a naplňuje, vedie k tomu, aby sa zúčastnili na nie moc pre nich prijateľnom vyučovacom procese, kde funguje princíp skúšania, aby sa následne potom mohli realizovať v tvorivej činnosti, ktorá ich baví a naplňuje.

Z kritických postrehov organizátora a to: „ V tomto ročníku súťaže sa znížil počet zúčastnených škôl a tým aj celková úroveň bola tohto roku o niečo nižšia.“, je však zjavná potreba zvýšenia propagácie podujatia, zapojiť do súťaže čo najviac základných a špeciálnych škôl s rómskymi žiakmi vo viacerých regiónoch. Je teda dôležité, aby si samotné jednotlivé základné a špecializované školy so zameraním na rómskych žiakov dali medzi hlavné priority zapájať sa do podujatí typu Rómska paleta a tak sa prezentovať ako škola, ktorá sa skutočne aktívne venuje tvorivej seba realizačnej aktivite detského rómskeho etnika. Problém zvýšenia propagácie projektu zo strany organizátora v tomto prípade Popradského osvetového strediska podľa slov organizátora spočíva hlavne v nízkom finančnom rozpočte, čo je v dnešnej dobe asi najrozšírenejšia príčina, ktorá svojim spôsobom neumožňuje realizovať takéto projekty v širokom rozsahu ako si to samotný organizátori želajú. Na doplňujúcu otázku ohľadom čerpania finančných zdrojov z fondov Európskej únie so zameraním na podporu rozvoja jednotlivých menších v regiónoch bolo zaujaté nasledovné stanovisko: „Áno, sme si vedomí určitých rezerv, hlavne, čo sa týka finančnej podpory z európskych fondov – fakt je však ten, že nemáme skúsenosti s jednotlivými projektmi zameranými na možnosť čerpania zdrojov a hlavne nám chýba samostatný projektový manažér, teda špecialista, ktorý by nám dopomohol k získaniu finančných prostriedkov na projekt. Získať takého manažéra je však opäť otázkou finančných zdrojov, čo v prípade príspevkovej organizácie je zložitou otázkou.“ Opäť sa nám teda nastolil problém nedostatku finančných prostriedkov s ktorým v dnešnej dobe zápasí nejedná príspevková organizácia, ktorá sa zameriava na projekty podobného typu. Hľadať riešenie na odpoveď v tejto otázke je možno zamerať sa na podobné organizácie fungujúce v iných štátoch, ktoré taktiež majú podobné zameranie a teda aj možnosť čerpať finančné prostriedky z fondov Európskej únie. Nadviazať s nimi kontakt a čerpať z ich už overených skúseností a poznatkov je jednou z možných ciest ako aspoň z časti vyriešiť problém financovania a zároveň nadviazať dôležité priateľské vzťahy, ktoré by dopomohli k zlepšeniu a rozšíreniu celého projektu na medzinárodnú úroveň.

Vo výchove rómskych detí chýba pevná štruktúra, diferencovanosť denného programu, vymedzenie osobného teritória a osobných vecí. Dostatok slobody a minimum povinností vedie k tomu, že sa nenaucia rešpektovať normy majoritnej spoločnosti a ich správanie sa môže javiť ako poruchové. Z hľadiska rómskej rodiny však môže byť úplne normálne, pretože v rómskom normatívnom systéme nie je tlak na dodržiavanie mnohých obmedzení platiacich v majoritnej spoločnosti (Vágnerová, 1999).

Čo sa týka činností zameraných na mimoškolské aktivity rómskych detí a ich samotnej organizácií v našom regióne sa informanti zhodli v ich opodstatnení o čom svedčia aj ich reakcie ako napr. „Naším predsavzatím bude určite zapájať sa čo najviac do podujatí organizovaných Podtatranským osvetovým strediskom. Zároveň sa budeme snažiť čo najviac žiakov zapojiť do mimoškolských aktivít, čo považujem za veľmi dôležité.“

Je zjavné, že pedagógovia sa snažia vytvoriť na báze denného programu priestor aj pre aktivity v rámci voľného času žiakov a tým ich viesť k jeho zmysluplnému využitiu prostredníctvom mimoškolských aktivít.

Vyjadrenie ich názoru ako: „Ja osobne som nezaznamenala žiadnu negatívnu reakciu zo strany rodičov na daný projekt. Naopak nám rodičia sami deti nosili do jednotlivých krúžkov, aby sa zbytočne nevenovali iným nie moc žiadaným činnostiam.“, alebo: „Keďže som skoro v dennom kontakte s jednotlivými rodičmi, dobre viem, že nemajú nič proti tomu, ak ich dieťa je viac v škole ako by sa malo potulovať v okolí. Niektorí nemajú možnosť aby deťom zabezpečili napr. drahé farby, pastelky alebo plastelínu, tak sú radi, že túto možnosť im ponúkame my a to prostredníctvom školských krúžkov.“ svedčia o pochopení významu mimoškolských aktivít aj zo strany dospelých Rómov - rodičov. Tento fakt je pre nás veľmi dôležitý a svedčí o uvedomelosti a snahe zabezpečiť lepšiu budúcnosť pre svoje deti zo strany rodičov, ktorí možno nemali takú možnosť a priestor k seba vyjadreniu sa a vedeniu pod odborným pedagogickým vedením. Rómski rodičia si teda uvedomujú fakt, že je dôležité aby ich dieťa trávilo čo najviac času v škole, aj v čase svojho osobného voľna, napr. na projektoch venovaných tvorivej umeleckej činnosti, lebo práve to prispieva k ich zväčšeniu zdravého sebavedomia ako pri samotnej tvorbe, tak aj pri vzdelávacom procese.

Aj keď efektivita rómskych detí býva označovaná ako v zásade prispôsobivá, ich adaptácia na sociokultúrne odlišné prostredie býva narušená tým, že majú oslabenú emočnú kontrolu a majú skôr rušivú, citovo labilnú povahu so sklonom k impulzivite a výbušnosti (Vágnerová, Klíma, 1985). Základom pre určenie želaného a akceptovaného správania jednotlivca je sociálne a kultúrne definovaný systém hodnôt. Takže jednotlivec rozvíja vzorce svojho správania konzistentne so svojím sociokultúrnym kontextom (Mahoney, Bergman, 2002). Odlišnosť sociokultúrneho kontextu rómskych detí predurčuje kvalitatívne odlišnú adaptáciu v prostredí majoritnej spoločnosti. Takisto špecifiká v temperamentovom, postojovom a záujmovom zameraní rómskych detí poukazujú na problémy s ich adaptáciou na prostredie vzdelávacích inštitúcií majoritnej spoločnosti. Možnosťou riešenia je vhodný zásah a úprava podmienok detí ešte v školskom veku a doteraz najvhodnejším riešením sa ukazuje byť intervencia v rámci výchovy v škole. Spôsob výchovy vo väčšine rómskych rodín je však až natoľko odlišný od spôsobu výchovy v majoritnej spoločnosti, že nová situácia, akou je pre rómske deti predškolská a školská výchova, môže u nich vyvolať nervozitu, nespokojnosť až agresivitu voči ostatným.“

Opäť sa dostávame k téme dôležitosti mimoškolských aktivít aj z pohľadu názoru, spomínaného v predchádzajúcom vyjadrení. Je dôležité odbúrať spomínaný jav agresivity a hlavne v kontexte vzájomnej agresivity práve cestou činnosti, ktorá podporuje kreativitu – teda činnosť zameranú na uvoľnenie osobnosti bez akýchkoľvek náznakov agresivity, činnosti, ktorá napomáha k pocitu seba spokojnosti a teda zdravého sebavedomia, ktoré je dôležité pre zdravý rozvoj osobnosti.

Pre našu spoločnosť je charakteristická stále sa zvyšujúca úroveň všeobecného a odborného vzdelania občanov. V súlade so stúpajúcim nárokom na vzdelanie, rozvíjajú sa všetky oblasti kultúry, kultúrnej osvetly a osvetovej práce, ktorá svojim charakterom plní významnú úlohu pri zvyšovaní úrovne spoločnosti ako celku, ale aj pri formovaní osobnosti i spôsobu života každého jednotlivca. Vysoká kultúrna úroveň a zblížovanie kultúrnej úrovne prispieva k odstraňovaniu rozdielov medzi majoritou a minoritou. Preto tento proces vývoja spoločnosti je charakteristické, že všetci ľudia majú rovnaký prístup k hodnotám kultúry, vrátane umenia, a to nielen ako ich prijímatelia, ale aj ako ich aktívni tvorcovia. Takto sa neustále zvyšuje význam osvetovej činnosti, ktorá vedie ľudí od pasívneho prijímania hodnôt kultúry k ich aktívnej recepcii a neskôr aj k spontánnej, uvedomelej tvorbe. Preto k hlavným úlohám osvetovej činnosti patrí formovanie osobnosti človeka. (FÁBRY,1985, s.10)

Dôkazom predchádzajúcich faktov sú aj nasledovné vyjadrenia informantov ako napr. „ Čo sa týka zlepšenie vnímania rómskej komunity v regióne?! No myslím, že by to malo byť vecou hlavne regionálnej politiky. Dosah tejto akcie na zlepšenie vplyvu vnímania rómskej komunity v domácom regióne je fakt minimálny!! /rozpačitý smiech/. Ale fakt, že sa tým zaoberáte vo svojej práci je pre mňa pozitívnym impulzom, že možno časom sa to skutočne zmení, a že cez umenia /rôzneho typu / nájdú ľudia spoločnú cestu bez akýchkoľvek predsudkov k lepšej budúcnosti pre všetkých!“ ako aj: „Zlepšenie vnímania Rómov v regióne?? No viete, fakt je, že účasť rómskych detí na projekte ako je „Rómska paleta“ nijako nezmení postoj niektorých ľudí. Možno sa nájdú taký, čo si povedia, že čím viac sa budeme týmto deťom venovať o to viac môžeme čakať, že si budú vážiť nadobudnuté hodnoty – /možno aj obyčajný diplom zo súťaže/ ako aj vzdelanie, ktoré im pomôže začleniť sa do spoločnosti a byť rovnocenným občanom.“

Samotná tvorivá činnosť sa už v minulosti prostredníctvom umenia osvedčila ako most spájajúci nielen rôzne názory a postoje, ale aj jednotlivé rôznorodé etniká, čo je v súčasnej dobe považované za dôležitú oblasť, hlavne čo sa týka k prístupu vnímania jednotlivých etnických skupín, v našom prípade rómskej menšiny.

„Rómovia vždy boli a sú súčasťou nášho regiónu a umelecká tvorba predsa nerobí žiadne rozdiely. Chcem tým povedať, ak sa vám páči nejaké dielo /napr. obraz, socha, koláž/ - je to o tom, že vás niečím špecifickým oslovilo – bez rozmýšľania, kto je vlastne autor diela. A v tom vidím dôležitosť spájania vnímania a pochopenia spolunažívajúcich etník.“

„Čo sa týka pozitív vnímania samotných Rómov – je mi ťažko povedať, ale víťazné práce boli vystavované pre širokú verejnosť v regióne a myslím, že sa našli určite aj ľudia, ktorí konštatovali, že tie rómske deti majú tiež svoj prirodzený umelecký talent, ktorí dokáže osloviť každého bez akýchkoľvek predsudkov.“

Práve takéto vyjadrenia ľudí z reálneho prostredia, v tomto prípade pedagóga, ktorý sa zúčastnil daného podujatia Rómska paleta, svedčia o naplnení a pochopení významu akcie tohto typu. Jednoznačne sa zhodujeme na názore, že umenie spája a to vo všetkých svojich kreatívnych formách a bez ohľadu na vekovú kategóriu ako aj bez ohľadu na etnický menšinový pôvod autora samotného umeleckého diela.

ZÁVER

Prostredníctvom dostupných informačných zdrojov, ako v podobe odbornej knižnej literatúry, ale aj prostredníctvom elektronických mediálnych kanálov, sme získali poznatky, vďaka ktorým sa nám podarilo, pochopiť, hlbšie preniknúť do oblasti venovanej práve aktivitám mimoškolského teda dobrovoľného typu, ktorých činnosť je sústredená na tvorbu projektov, zapájaných do súťažných podujatí organizovaných aj osvetovými strediskami. V úvode sme si zadefinovali základné pojmy, ktoré sú dôležitou súčasťou danej témy. Bolo dôležité pochopiť význam jednotlivých definícií pojmov ako: mimoškolská aktivita, osvetová činnosť, využitie voľného času. Definície týchto pojmov tvorili základ teoretickej časti v ktorej sme si stanovili aj hlavné ciele prieskumu a neskôr aj jednotlivé čiastkové ciele.

Ako hlavný cieľ nášho prieskumu sme si stanovili pochopenia hlavného významu organizovania osvetových podujatí a ich význam v dnešnej dobe pre menšinové skupiny akou je rómska komunita. Išlo o projekt Rómska paleta – projekt organizovaný Podtatranským osvetovým centrom v Spišskej Sobote, ktorý je venovaný rómskej menšine v školskom veku. Jeho hlavným zameraním je vytvoriť priestor na vyjadrenie kreatívnej umeleckej činnosti jednotlivca a tak vyhľadávať nové umelecké talenty. Zároveň cieľom projektu je aj poukázať na dôležitosť aktivít mimoškolského typu ako aj činnosť tvorivých dielni ako súčasť vzdelávacieho procesu, pri ktorom je opodstatnená tvorivá činnosť, ako pozitívna motivácia. Pozitívny impulz organizovaného podujatia sa prejavil ako na dochádzke, tak aj na prospechu zúčastnených rómskych žiakov, čo svedčí o opodstatnení organizovania podujatí podobného súťažného typu aj do budúcnosti. V prieskume sme sa zamerali na názory organizátora, odborných pedagógov ako aj na vyjadrenia samotných rodičov zúčastnených žiakov – teda samotných Rómov. Dospeli sme k záveru, že aj samotná rómska menšina si uvedomuje dôležitosť aktivít, organizovaných mimo vyučovacieho procesu, ale dôležitých pre sebarealizáciu a prirodzený rozvoj nadanie u jednotlivých detských talentov. Význam týchto aktivít vnímajú ako súčasť vzdelávacej činnosti, ktoré považujú za dôležitú súčasť budúcnosti ich detí hlavne z dôvodu konkurencie schopnosti a v samotnom uplatnení v živote.

Pre samotnú budúcnosť akcií osvetového typu je však veľmi dôležitá samotná veľkosť propagácie projektu, ktorá závisí od finančnej možnosti daného osvetového organizátora. Možným riešením daného finančného problému je nadviazanie aktívnej spolupráce

s osvetovými strediskami jednotlivých štátov Európskej únie a tak získať potrebné znalosti ako aj výhodu predísť určitým úskaliam, plynúcim zo skúsenosti zahraničných osvetových stredísk v organizovaní podobných projektov.

V tomto prípade nám nejde o tvrdenie, že práve tento postup zlepší samotný problém, ale je to jedná z možností, ktoré sa ponúkajú a môžu v celkovom dôsledku prispieť k zmierneniu daného problému.

Dôležité bolo pre nás aj samotné subjektívne vyjadrenie zúčastnených pedagógov na celý súťažný projekt Podtatranského osvetového strediska v Poprade – Spišská Sobota, prostredníctvom ktorého sme získali názory, potrebné pre samotný prieskum projektu ako aj jeho analýzu z hľadiska dôležitosti mimoškolských aktivít ako pozitívnej motivácie vo vzdelávacom procese. Zároveň sme hľadali prejavenia pozitív daného podujatia Rómska paleta na celkovom vnímaní rómskej komunity v domácom regióne. Kde sme dospeli k záveru, že tvorivá umelecká činnosť je jedným z faktorov, ktoré môžu prispieť k zlepšeniu vnímania celkového obrazu rómskej menšiny v domácom regióne. Hlavne ide o možnosť prezentácie umeleckých diel v celosvetových súťažiach zastúpených našou krajinou možno aj umelcami z rómskych menšín.

Teda dôležitým faktom ostáva, aby súčasná spoločnosť disponovala so základnými informáciami o menšinách, rešpektovala ich v ich inakosti, tak aj prirodzenosti im vlastnej, vnímala ich ako rovnocenné, ako menšiny, ktorých členovia sa narodili v tej istej krajine a sú jej legitímnou súčasťou. Pri tom zohráva nenahraditeľnú rolu osvetová činnosť, ktorá pomáha cez kultúrnu osvetu približovať samotný život menšín, tvorivú umeleckú činnosť a kultúru rómskeho spoločenstva majoritnému obyvateľstvu. Len tak bude môcť osvetová práca úspešne uskutočňovať svoj základný cieľ, všestranne rozvíjať a podporovať osobnosť každého človeka, obohacovať ho takými znalosťami, aby mohol prežiť hodnotný život v našej spoločnosti.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ÚDAJOV

Knihy / Monografie:

BAKOŠOVÁ, Z. *Sociálna pedagogika. Vybrané problémy*. Bratislava: FiF UK, 1994. 80 s. ISBN 802230817X.

BALÁŽ, O. et al. *Sociálne aspekty výchovy*. Bratislava: VEDA, 360 s.

BALÁŽ, O. *K problémom sociálnej pedagogiky*. In *Pedagogická revue*, roč. 48 č. 9-10, 498 s.

BUBELÍNY, J. *Komplexnosť a diferencovanosť v spoločensko-kultúrnej integrácii cigánskych obyvateľov*. Košice, 1984.

DÁVIDOVÁ, E. *Bez kolíb a šiatrov*. Košice: VST, 1965. 198 s.

DUBAJOVÁ, M. *Rómovia v procese kultúrnej zmeny*. Prešov: FFPU, 2001. 180 s. ISBN 8080680590.

FÁBRY, V. *Princípy, metódy a formy osvetovej činnosti*. Bratislava: Obzor, 1885. 248 s.

GERMANIČ, I. *Podnetný aktív na východnom Slovensku*. In: *Osvetová práca II*. 1971.

HANCOCK, I. *My rómsky národ*. Bratislava: Petrus, 2005. 258 s. ISBN 808899976.

HANESOVÁ, D. *Sociálna a misijná práca s rómskou komunitou*. Banská Bystrica: 2006. 82 s. ISBN 8080832684.

HATÁR, C. *Sociálna pedagogika, Sociálna andragogika a sociálna práca v kontexte teoretických, profesijných a vzťahových reflexií*. Nitra: PF UKF, 2006. 150 s. ISBN 8080940150.

HENDL, J. *Kvalitatívny výskum: základné metódy a aplikácie*. Praha: Portál, 2005. 407 s. ISBN 8073670402.

HRONCOVÁ, J., -HUDECOVÁ, A., - MATULAYOVÁ, T. *Sociálna pedagogika a sociálna práca*. Banská Bystrica: PF UMB. 293 s. ISBN 8080554277.

CHALUPECKÝ, I. *Dejiny Popradu*. Košice: Orient, 1998. 571 s. ISBN 8088828120.

JUHÁSZ, L. *Róm znamená človek – diskusia v Čelistove o páčivom probléme*. Bratislava: CD-Clara Desing Studio, 1999.

JUROVÁ, A. *Vývoj rómskej problematiky na Slovensku po roku 1945*. Košice: SN, 1993. 288 s.

KLAPILOVÁ, S. *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. Olomouc: UP, 63 s. ISBN 80676698.

KRAUS, B., - POLAČKOVÁ, V. et al. *Člověk - výchova - prostředí*. Brno: Paido, 2001. 200 s. ISBN 8073150042.

LIÉGEOIS, J.P. *Rómovia, cigáni, kočovníci*. Bratislava: Charis, 1995. 272 s.

ISBN 8096738046.

MANN, B. A. *Neznámi Rómovia*. Bratislava: Ister Science Press, 1992. 207 s.

ISBN 8090048625.

MAŇÁK, J. - ŠVEC, V. *Cesty pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2004. 78 s.

ISBN 8073150786.

MIKLOŠIK, J. *Pedagogická encyklopédia I*. Bratislava: Veda, 1984. 577 s.

ONDREJKOVIČ, P. *Sociálna patológia*. Bratislava: Veda. 2000. 270 s.

ISBN 8022406163.

PASJAR, Š. - PAŠKA, P. *Osveta na Slovensku*. Bratislava: Osveta, 1964. 349 s.

PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika voľného času: teórie, praxe a perspektivy mimoškolskej výchovy a zariadení voľného času*. Praha: Portál, 1999. 229 s. ISBN 8071782955.

PELIKÁN, J. *Výchova jako teoretický problém*. Ostrava: Amosium servis, 1995. 234s.

ISBN 8085498278.

PRŮCHA, J. - WALTEROVÁ, E. - MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1995.

292 s. ISBN 8071780294.

RÖHRS, H. *Die Sozialpädagogik in Wissenschaft und Praxis*. Konstanz: 1968.

SEMAN, K. – LEHOCZKÁ, L. *Osvetová práca pre rómske spoločenstvo a jej sociálne aspekty*. Nitra: Garmond, 1996. 83 s. ISBN 8080501556.

STRAUSS, A. – CORBINOVÁ, J. *Základy kvalitatívneho výzkumu. Postupy a techniky metódy zakotvené teórie*. Brno-Boskovice: Nakladateľstvo Albert. 1999, 228 s.

ISBN 808583460X.

STIFTUNG, F.- N. – MRVOVÁ, Z. *Kultúra a výchova*. Bratislava: Adade. 1999, 91 s.

ISBN 8088976006.

ŠPÁNIK, M. *Sociálna determinácia výchovy v rodine a v škole*. Bratislava: PdF UK.

1994. 86 s. ISBN 8096699431.

ŠVAŘIČEK, R. - ŠEDOVÁ, K. *Učebné materiály pro kvalitatívny výzkum v pedagogice*.

Brno: Masaryková univerzita, 2007. 175 s. ISBN 8021043598.

ŠVEC, Š. *Základné pojmy v pedagogike a andragogike*. Bratislava: IRIS. 1995. 276 s.

ISBN 8088778158.

ŠVEC, Š. et al. *Metodológia vied o výchove. Kvantitatívno-scientistické a kvalitatívno-humanitné prístupy*. Bratislava: IRIS, 1998. 303 s. ISBN 8088778735.

TOKÁROVÁ, A. et al. *Sociálna práca. Kapitoly z dejín, teórie a metodiky sociálnej práce*.

Prešov: FF PU. 2003. 573 s. ISBN 8098636757.

VAŠEČKA, M. *Súhrn správa o Romoch na Slovensku*. Bratislava: Inštitút pre verejn otázky, 2002. 911 s. ISBN 8088935415.

WROCZYŃSKI, R. *Sociálna pedagogika*. Bratislava: SPN, 1968. 312 s.

Rukopisy:

KOLLÁROVÁ, Z., *O Romoch v našom meste po roku 1945*.

FABIANOVÁ, V. *Prednáška*

PIŠTOVÁ, L. *Bakalárska práca*. 2006.

Zborníky:

Osvetov stredisko Poprad – Udaje o osvetovejinnosti. Poprad 2008

asopisy:

Noviny Poprad . 3/2008

Archív:

ttn archív v Levoči, pobočka Poprad, Vypis z uznesení

Zákony:

Zákon NRSR 61/2000 Z z. o osvetovejinnosti

Elektronick dokumenty:

VSEOBECN DEKLARÁCIA LUDSKYCH PRÁV OSN, prijat dna 10. 12. 1948